๑๖ ก.

นิทานเรื่องนางโกสพ

และ

คำนมัสการต่าง ๆ คำถวายตัวต่อพระรัตนตรัย
คำขอขมาและอดโทษ คำอาราธนาต่าง ๆ
คำสมาทานศีล คำถวายทานต่าง ๆ ภาษิต คำโคลง
คำกลอนไทยกลาง คำโบราณบางคำ
คำกลอนอิสาณ

โดย

พระมหาคำผุย อคฺคธมฺโม น.ธ. เอก
วัดบูรพาราม บ้านฝาง ตำบลหนองบัว
อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

วันที่ ๑๔ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๙๗

นิทานเรื่องนางโกสพ

และ

คำนมัสการต่าง ๆ คำถวายตัวต่อพระรัตนตรัย
คำขอขมาและอดโทษ คำอาราธนาต่าง ๆ
คำสมาทานศีล คำถวายทานต่าง ๆ ภาษิต คำโคลง
คำกลอนไทยกลาง คำโบราณบางคำ
คำกลอนอีสาณ

โดย

พระมหาคำผุย อคฺคธมฺโม น.ธ. เอก
วัดบูรพาราม บ้านฝาง ตำบลหนองบัว
อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

วันที่ ๑๔ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๙๗

หอสมุดแห่งชาติ
24 พ.ย. 2530
กรมศิลปากร

หอสมุดแห่งชาติสาขานครราชสีมา

คำชี้แจง

หนังสือที่พระมหาคำผุย อคฺคธมฺโม แต่งเรื่องนางโภสพ นี้แลคำกลอนโบราณต่าง ๆ นี้ ข้าพเจ้าได้ตรวจดูแล้ว ข้าพเจ้าเห็นว่าคงเป็นประโยชน์ แต่ท่านผู้เป็นนักเทศน์ นักลำ นักปฏิบัติ นักสนใจในทางพระศาสนานี้มิใช่น้อย ดังนั้น ข้าพเจ้าจึงดงมติเห็นว่าสมควรอย่างยิ่ง จึงให้พิมพ์แจกเพื่อเป็นกุศลต่อไป และขอให้ท่านมหาผู้แต่งและท่านผู้อ่านทุก ๆ ท่าน จงได้ประสพแต่สิ่งที่เป็นมงคลให้สมบูรณ์พูนผลทุกประการ เทอญ ฯ

(ลงนาม) พระอุบัชฌาย์ สุบิน สุนทรจิตโต

เลขห้อง 105

เลขหมู่ 895.9112008
พ 358 ค

เลขทะเบียน น.๓๐ม.๑๐๕๓๓

คำนำ

หนังสือ นางโภสพ เล่มนี้ ข้าพเจ้า แต่งขึ้นใน งานฉลองใบประกาศนียบัตร ป.ช. ๓ น.ช. ศรี โท เอก และ ครูปริยัติ เพื่อแจกเป็นของขวัญแด่ท่านผู้ไปแสดงสัมโมทนียกถาในงานนั้น

หวังว่าหนังสือเล่มนี้คงเป็นประโยชน์แด่ท่านไม่มากก็น้อย และหวังได้รับอภัยจากท่านผู้อ่านผู้ฟังในข้อที่บกพร่อง ซึ่งเข้าในทำนองว่ารู้เท่าไม่ถึงการด้วย และขอกุศลส่วนนี้จงสำเร็จแก่ข้าพเจ้าและท่านพร้อมมวลสัตว์ทั้งปวง มีมารดาบิดาอุปัชฌาย์อาจารย์เป็นต้นเทอญ.

พระมหาคำผุย อคฺคธมฺโม

ประวัติผู้แต่งโดยย่อ

บัดนี้ข้าจักไขบทเบื้องประวัติการผู้ที่แต่ง ชื่อคำผยัง
แสดงแต่งข้อไขแจ้งแบ่งธรรม นามสกุลสิบอกซ้ำตามที่มี
มา เสนาะศัพท์เด้อประชาชื่อนามสกุลข้า บาดได้บรรพชา
แล้วนามฉายาก็มีใหม่ อคฺคธมฺโมเผิ่นใส่ให้ในเชอศาสนา
นามบิดาของข้านายเขียวเป็นชื่อ นางสีเป็นแม่เค้าประคอง
เลี้ยงให้ใหญ่มา ท่านก็มรณาแล้วทั้งสองมุดมอด ยังแต่
ญาติพี่น้องถนอมเลี้ยงเบิ่งกัน ส่วนบ้านนั้นนามชื่อหนอง
หวาย ตั้งอยู่สายลำมูลปากชะยุงมาจ้ำ หนองหวายคำก็
มีด้วยจิ่งอำนวยไปตามชื่อถือเอาหนองเป็นชื่อตั้งทางบ้านก็ว่า
ตาม ตำบลโนนสังเป็นนามชื่นกันทรารมณ์อำเภอต่อ
ศรีสะเกษเป็นบ่อเค้าจังหวัดข้าอยู่เนา ตั้งแต่เค้าข้าเกิดอยู่
หนองหวาย หากินปลาตามมูลบวกหนองคลองแก้ว แกิน
สนุกสำแล้วหนองหวายคำก้าบ้านเก่า ฝูงปูปลานาใส่ข้าว
บ่อเคยเว้าว่าสิจน บ่อมีสลวนแค้นอาหารกินเหมิดทุกอย่าง
สนุกคกแต่งสร้างเมืองบ้านชุ่มเย็น เลยมีเข็ญมาข้องบาดนาน
ปีหลายขวบ มารดามุดมอดเมียนบิดาซ้ำผัดดิ้มตาย มีแต่

ฮนเฮไห้อาลัยรำนำวิโยค โศกเพราะแม่มอดเม้ยนจิ่งหัน
หน้าเข้าสูตร์เรียน เลยเล่าเวียนไปเข้าบรรพชาถือเพศ
จิตต่อตั้งเรียนแก้วศาสนา พอเมื่อบรรพชาได้เบ็นเณรสอง
ขวบ อายุเถิงบวชได้ใจตั้งต่อเติม จิ่งได้เริ่มบวชต่อเรียน
ธรรมสมควรมักสูตร์เรียนธรรมได้ ใจยังข้องทางบาลีอีกต่อ
จิ่งได้ลาพี่น้องผืนหน้าเข้าใส่กรุง บีนั้นเมืองหลวงเฮาเกิด
ยุ่งกรุงเทพ ฯ สลวน จิ่งได้เอาตนหนี่ไปทางหน้า รถก็
พาไปก้ำจังหวังคำขอนแก่น จิ่งไปขอพักยั้งอยู่ตามบ้าน
นอกเมือง ชื่อบ้านฝางคำแท้กระแสสายบ่อนข้าอย่ อด
ทนเรียนต่อสู้บาลีได้ดังใจ แต่ข้าเรียนมาได้ธรรมบาลีสิบ
เอ็ดขวบปีแล้ว เบ็นครูสอนและเบ็นนักเทศน์พร้อมสิบปีได้
ล่วงมา จิ่งมาคิดใคร่แต้มประสงค์แต่งคำกลอน เพื่อ
สนองคุณเรียนที่บาคปิ่นมาแล้ว กับทั้งในฤดูน้ำวัสสันตา
เข้ามาผ่า เหลียวเบิ่งเมฆต่อฝ่าผาซ้อนจ่นชวน เมฆตั้ง
ก้อนดมอ่วยตีบัด เทโวพัดเถลือกเสด็นลงพ้น พอแต่
มีนตาจ้องเทโวไหลหลั่ง ทาด ๆ น้ำเต็มห้วยบุ่งหนอง พั้ง
เสียงครืน ๆ ก้องฟ้าแตกไขขาน ทม ๆ ดังส่งเสียงแถงเช้า
ฝูงหมู่คนบักข้าวดำนาเต็มสนั่น ฝูงหมู่กบเขียดฮ้องตาม
ห้วยฮ่อมเขา ฝูงดิงกังนกเค้าหงอยเงียบหนีฝน ฝูงหมู่

ปูปลาหอยคิดหางเพื่อนพ้น ภักษาพนเบตั้งเผด็จผลถอดยอด
ฤดูฝนมาฮอดแถ้วก็หันห้าวชื่นชม เป็นเพราะอารมณ์ต้อง
บางคนก็หงวมเหง่า บางคนคิดโศกเศร้าเหงางวงบ่วงกระ
สัน พอแต่พ้าฮ้องจั้นดมปั้นติกระจัด วิโยคาพานพัดก์
โศกตรอมหงอมเง้า พออารมณ์ดีเท้าบางคนก็ชมชื่น ได้
ยินครื้น ๆ พ้าดมต้องก็วอน จนได้ร้ำออกพ้อนเต้ยตาด
สับเพลง มีบรรเลงเสียงใสต่อเติมแถมพ้า ส่วนว่าเมธา
ท่านวิจารณ์ดูใช้อุเปกข์ เสกสันดูเหตุต้นเห็นแถ้วก็ฮื่นตรอง
ส่วนข้ามองดูแถ้วพังดูเกิดสังเวช สังเกตเห็นเหตุฮ้ายสังขาร
ย้ายปั่นวิ บางคราวดีบางคราวฮ้ายสับสนไปบอมั่นเที่ยง
ข้าได้นอนเทิงเตียงวิจารณ์เห็นแน่แถ้วสังขารบื่นสอดสน บอ
ว่าคนสัตว์สำสักกุณาเบ็ดไก่ น้ำดินเขาหมู่ต้นไม้บรรลัย
บื่นดังกัน ประมวลลงในชั้นอนิจจาความบ่อเที่ยง เอี่ยง
ขึ้นลงอยู่เรื่อยคือเพื่อยไม้ไลลม บ่อเห็นไผสิมั่นเด็งแน่แถไป
ข้าอาศัยโยคาฮ่ำมาจนเกลี่ยง จิ่งเผดียงเป็นข้อพอคนได้
สังเกต ยกสาดีเป็นเหตุต้นให้คนได้ส่องมอง ขอพ่อแม่
พวกพ้องน้องนุ่งจงรอพัง อนิจจังสาดีข้าสิดีให้พอฮู้ พา
กันดูจำไว้รองทำไปดังข้าว่า หากสิไปพบพร้าเสี่ยมก้อมโก่น
โพนดอกนา ๆ

นิทานเรื่องนางโภชผ

บัดนี้ข้าขอวันทาน้อมพุทโธธรรมสังฆราช ก้มกราบไหว้พระตรัยแก้วแก่นสาม ขอประนมนามตั้งใจฝั้งน้อยอ่อน ยอสองกรใส่เกล้าบูชาเจ้าเทพดา กับทั้งอินทร์พรหมพ้ายอดส่งาธรณี ข้าขออัญชลีนบสอดเศียรสวมเกล้ากับทั้งคุณสองเฒ่ามหาคุณพ่อแม่ ข้าขอแปะแผ่นพื้นเจ้าใส่หัว บัดนี้ตนตัวข้าจักไขจาชี้แจ่ง จักแสดงกล่าวชี้บาดีเจ้าเล่าพระธรรม พรรณาฝ่ายก้าข้าวบังเกิดอุบัติมาเป็นภักษาของชนมนุษย์คนภายใต้ ขอให้จอมตรัยเจ้ารัตนังอันประเสริฐ เปิดความดำก่าบชุลีต้องได้ส่องทาง ให้ข้าเห็นคำสอนใสคักแน่นอนอย่าลับลี ยามข้าตีไปหน้าอย่างคาคอแค้นจ่อล่อ เหมือนดังกินหมากค้อคอแน่นแก่นตัน กับทั้งเวรทุกชั้นให้เห็นห่างไกลคิง ยามข้าติงจับสอแต่งกลอนให้หายย่อน คุณบิดรขอมายู้คุณมารดาจงมาช่วย ฝูงหมู่เทพท่อนไท้อำนวยให้เลื่อนไหล อย่าได้ติดหลังไว้คาไปบ่อนตีต่อย คำใดคิดบ่พ้อให้ยอยู้ช่วยชูแน่ท่อน.

บัดนี้ข้าจักได้โยคย้อนแถลงเรื่องนางโภสพ เบื้นนิทานสืบมาภายสร้อย นับถอยหลังไปพุ้นจอมบุญทรงบังเกิด เอากำเนิดฝากไว้เมืองใต้มนุษย์เฮา ชื่อว่ากุกกุเจ้าโพธิญาณคนประเสริฐ พระองค์ทรงเกิดขึ้นในกัปป์ก่อนส่องค์ พอเมื่อพระบาทเจ้าทรงคลอดอุบัติมา อันว่าสาลีนางก็เกิดดอมพระองค์เจ้า คราวกิคนกินข้าวเคลือดินเลียงหล่อ พอพระองค์ทรงเกิดขึ้นนางแก้วจิงเกิดนำ ครั้งนั้นข้าวก็ไปเกิดก้าสวนอาดอุทิยาน เพื่อจักบำรุงพระหน่อพุทโธเบื้นเจ้านางจิง เอาคน เข้าอุทิยาน สวนดอก หวังต่อต้น ผลให้ใส่นวนประมวลสาลีข้าวเดิมที่ตั้งก่อ มีเจ็ดกอต่อต้นเลียนก้านก่ายกัน กอหนึ่งนั้นสิบห้าหน่อซอนลำ นางก็บำรุงกกส่างงามเหลือล้น เบิ่งมันสับสนขึ้นสาลีเขียวอ่อน ซอนกันเบื้นช่อง ๆ ประคองต้นใหญ่สูง จนกลายฝูงแนวไม้มาลาดวงดอก งอกสูงงามเจิ้นเทินเกินพ้นหมู่เขา อันว่าสาลีข้าวลำสูงอ้วนใหญ่ ท่านประมาณว่าไว้กกตาดนั้นท่อกัน ส่วนว่าผลข้าวนั้นทางยาวห้าเจียมแน่ ส่วนว่าทางหนาก็ห้ากำเทียงแท้คราวต้นแรกที่ อันว่าห้าเจียมนี้หมากพร้าวแก่พอปานกันเจ้าเอย ทางหนาทางยาวคือดังกันจริงแท้ แต่ว่า

ในคราวน้อยสาลีนางอุบัติเกิด เบื้นเหมือนโลกเปลี่ยนบิ้น เมืองบ้านเกิดฮุ่งเฮือง ฝูงชาวเมืองพากันห้าวหญิงชายสาว เต้ยรำต่อง พากันไปส่องจ้องมองข้าวแปลกกระใจ ข้าวนั้นก็ปากได้เสมอดังนามคน จรดลเบื้นดังหงษ์เหินฟ้า เหมือนดังมีวิญญาได้ไขวาจาเว้าว่า ยามลมมาพัดต้องก็อวยเอ้นเอ่นดำ กกนั้นสีคล้ำๆ ก่ำๆ ใบเขียว ผลนั้นเบื้นสีคอง ปากจายี่แย้ม แนมท่อคนถามเอ็นก็ไขจาไว้ๆ ไว่ หรือผู้ใดอยากได้ก็เหาะพ้าเวินไป คนบ่อมีทำไร่ไถนาปลูกหว่าน บ่อได้คิดเกี่ยจคร้านการซ้อมต่าวตำ ข้าวมาเองอีกซ้ำบ่อมีหาบขนพาย แสนสบายเมืองคนทุกข์จนบ่อเห็นฮู้ บ่อได้ยินคำเว้าว่ารำคาญและลำบาก ความทุกข์ยากบ่อได้พ้อสบายล้นสู่คน แต่นั้นจอมพลเจ้าจิ่งหานามให้ชื่อ ถือเอาตามผู้เลี้ยงคนนั้นต่อมา ชื่อว่าโภชนาแก้วโภสพนางผู้บินแส่ว พอพระองค์ใส่ชื่อแล้วก็ถือเรื่อยต่อมา คนก็อาศัยเจ้าโภสพนางเลี้ยงห่อ นางก็ทรงห่อเลี้ยงคนนั้นต่อมา คนนับวันเจริญหน้าถือธรรมาองค์พระบาท บ่อห่อนมีพบพ้อชรามัวยป่วยตาย ฝูงคนยืนยาวได้มีวัยเถิงสี่หมื่นพากันชมชื่นห้าวบ่อเห็นพ้อบาปกรรม อันว่าองค์เดิศล้ำ

ทวยทอดคำสอน นานมาเถิงสี่หมื่นปีตรงถ้วน แล้วจึง
มวลขันธ์เมียนไปนิพพานก้านก่อง องค์ที่สองยังต่อไว้พระ
ไตรเจ้าเกิดมา ชื่อว่าโคมนาแก้วโพธิญาณคนประเสริฐ
พระองค์มายกยู้พระธรรมไว้บ่อให้ศูนย์ พระก็จัดแจ่ง
แถ้วพระธรรมแจกปวงชน คนก็พากันทำดังพระองค์
จาไว้ ธรรมก็รักษาให้ปวงชนได้สมเจคน์ ไผทำดีชั่วฮ้าย
สนองให้ดังกระทำ แต่ว่าข้าวนั้นซ้ำถดเสื่อมยาวสี่เจียมหนาสี่
กำหน่วยหมากตุมเสมอด้าม คนก็แถมถอยซ้ำหลายบีถดลั้น
ได้สองพันมอดเมียนเถิงหั้นอายุไขย์ พระก็ทรงมาได้สอง
พันบีเถิงขวบ เถยเล่าดับมอดเมียนเอาคนเข้าสู่นิพพาน
ท่านเอย.

แต่นั้นพอพระองค์จากแล้วยังมีหมู่หญิงพลอย ผัวตาย
ปะกะอยู่เฮือนฮามฮ้าง บ่อมีไผพาสร้างฝาเฮือนเพชอดเก่
เด่ ฝาเฮือนเพถมพัดข้างได้กองกันฮ่ำตาง เถ้าเยียชำ
รุดฮ้างจ่างบ่างเห็นดาว เถิงยามหนาวลมวิเบ่าหมี่เย็นจ้อย
ลมวอยๆ มาเถิงแล้วนอนปะแปวให้ลมท่อ แสนทุกข์มา
กระด้อหนาวสั่นสันสาย เถิงฤดูเดือนอ้ายถอยไปใกดเดือน
ยี่ เป็นฤดูสาดสิได้เหาะเหินห้าวมาเถ้าอยู่เย็ย คนก็รับกรอบ

เลือดตกแต่งแปดงฉาง ทำเยียเสาเผือสาลีข้าว ยังแต่ฝงไท
เจ้าหญิงพลอยพรากคู่ บ่อมีผู้สืบสร้างขางเล้ามุ่นทลาย
ครั้งนั้นข้าวก็เหาะล้าย ๆ มาอยู่ในฉาง เยียนางเพไปอยู่เทิง
เฮือนย้าว อันว่าสาลีข้าวมีเต็มเหมิดทุกบ่อน ดาวก็เกิด
เดือนร้อนทั้งไท้ฮ่ำไฮ ว่ามาเหลือใจเด่ฝาเฮือนเพเล้าก็มุ้น
ผัวทำให้ตั้งแต่พุ้นปานนี้กระบ่อยัง เบิ่งดาวถบบั้ง ๆ น้ำตา
หลั่งดินไหล เพราะคนึงผัวแพงผ่องเยียฉางม้วย ดาวก็สวย
เอาไม้มาตีตำฟาด ข้าวมุ้นม้วยทั้งบ้อยเสียดี มิอดแล้ว
วาจาเอ็นด่า ว่าสาลีอีข้าสังมาซ้นอยู่บ่อนกู มิงสังบ่ออยู่
ซ้นในป่ากลางไพร แม้นสูพากันมาให้ห่ากินสูบ้อ กูบ่อหวัง
มีด้วยดอมสูจักสน่อย สุดที่ดาวด่าบ้อยทั้งฆ่าได้ อันว่า
สาลีข้าวเห็นดาวเยียบย่ำ ค้อนฟาดซ้ำก็ทนไว้บ่อไหว นาง
ก็เจ็บใจแค้นชิงชังมนุษย์โลก กลับกลายบินบินเจียเจิดหนี
เอาตนไปหาลีหิมพานดงใหญ่ไปอยู่ เฮ่อแฮม ด้าวด่านไพรพุ้น
แหล่ว ครั้งนั้นพอเมื่อข้าวจากแล้วคนก็เด่าเฮฮน พั้ง
เสียงทม ๆ แซวหมู่ทารกาไห้ ทุพภิกขภัยมาเถิงแล้วคน
คณงตายดิ้นดั้น ๆ คนกองกันทั่วแผ่นพินประมาณได้ขวบ
แสน เบิ่งคนอุกอั่งแค้นเอ้าอูดสดวน มีแต่ฮนเฮทุกข์ฮ่ำไฮ

ทั้งไห้ พากันเหลือใจโอ้หอนหาตายทุกเช้าค่ำ เคียดให้หญิง
แม่หม้ายมาม้างให้ทุกข์จน พากันไปเพม้างเฮือนพ่อยแล้ว
เผาจด ตีแม่หม้ายตายซ้ำจดนำ เป็นเพราะกรรมของเจ้า
หญิงพ่อยหากทำเหตุ ฝูงคนเกิดเดือดฮ้อนเวรจิ่งต้อนไล่มา
คนเลยหลงอาว์บ้าเทียมสัตว์สาดิมพ่อแม่ แดดูกันบ่อได้
คราวไฮ้บ่อเบิ่งบุญ เบิ่งคนแตกวุ้นๆหายาดชิงของ มีกะจอง
เข็มหักก็ลักกันจนสิ้น ฝูงหมู่แพรหริ้อสินตองตะยห้อยอยู่
คุบุงแขนบ่อได้ไผพ้อซ้ำฉักเอา แสนทีทนจนกตายเศร้าถ่อ
กระเป๋าหัวบุงขาด เทียวตักบาตรทั่วแผ่นพนปานเจ้าหมู่
พระสงฆ์ หากินกอยจนพุงโป้งกินหัวมันจนขนออก ตั้งแต่
ชินโคกกว้างดินน้อยออกว่าเป ต่ากเพเสียมกเหียนแต่เวียน
หาขุดมันเผือก เล็บบ่อยังค้างนิวแต่วนค้นเชยขิน จนว่า
โลกเปลี่ยนปีนเถิงแสนขวบพอดี จิ่งมีชายเศรษฐีได้จาก
ปางเดินด้าว เพราะว่าเหยหิวข้าวไปหากินของบ่า ดาวก็ดา
พี่น้องเดินด้าวผ้เดียว นับแต่หลายวันได้หลายปีเดินบ่า ฝง
หมากไม้แถวไกล้กระบ่อยัง ดาวก็หยับเขือนเลียยเข้าเขต
หิมพาน ไกลเมืองคนเขตผีมาใกล้ ก็จิ่งไปเห็นพ้อพระยา
ปลาตัวหนึ่ง เนาอยู่น้ำสีเหลือมดังทอง ปลานั้นใหญ่ขนาด

แท้เนาอยู่สระหิน ทั้งเล่าวาทีเป็นดังคนเฮาแท้ พอเมื่อ
เศรษฐีเจ้าแลเห็นแปลกปลาด เลยเล่ายกหน้าไม้หยอชิ้นว่าสิ
ยิงปลาเลยไขคำต้านพาทีถามเหตุ ว่าดูราปถเชือชายหนากอง
กิเลส ท่านนมีเหตุแท้ประสงค์ด้วยสิ่งใด์ ก็จิ่งตนเดียวผ่าย
กลางไพรไดญาติ มายอหน้าไม้ชนหวังด้วยสิ่งใด์ หริอหาก
ท่านอยากได้เนือเลือดของเฮา ก็จงไขวาจาด่วนมาอย่าช้า
แต่นั้นเศรษฐีเจ้าพาทีโต้ตอบ เล่าเหตุให้ความไช้สู่ฟัง
พรรณาแต่ครั้งข้าวเกิดอุบัติมา จนเถิงวันหญิงพลอยต่อยตี
สาลัย แล้วกพรรณาเรืองคนตายดับชาติ กับเหตุเดินป่า
ไม้ยอหน้าว่าสิยิง ตามความจริงไขแจ้งว่าปลาเอยเฮาลำบาก
เฮาหากทุกข์ยากแท้อาหารข้าวบ่อมี เฮาจิ่งเอาตนเข้ากลาง
ไพรหาหมาก เป็นเพือนเนือกินข้าวเหิงอนตะหลุง บัดนมา
เห็นท่านพระยาปลาก็ดีมาก ความอยากมีอยู่แล้วสิเอาท่าน
ไปกิน เหลียวเบิงดันๆดนมัจฉาชาติกลัวตาย ก็จริง
ผายคำควรต่อเศรษฐีพอฮู้ ว่าดูราปุถูเชือชายหนาใจบาป
ท่านยังคิดใครฮู้กรรมสิต้องเมือตุนบ่อเด พวกเจ้าเกิดเดือด
ฮ้อนยาดเย่งชิงของ ก็เพราะปาณาทำบ่อถือศีลห้า บัดนี
ยังใคร่ด้วยหวังทำกรรมต่อ แม่นไผเดสิอยากพ้อความ

ม้วยมอดตาย ตั้งแต่ท่านเกิดฮ้ายอิดอยากแนวสาลิ ก็ยัง
เอาตนหนีก็เพราะกลัวตายนั้น ให้รีบเร็วพลันท่อนวางขนู
ไว้สาก่อน มันสิเกิดเดือดร้อนเวรสิต้อนต่อกัน อันว่าสาลินั้น
เฮาเองซิบนบอก ว่าแต่ท่านอยากได้สิเอาให้บ่อขืน ฮีบมาทำ
ดีด้วยตอมกันมันจิ่งแม่น ยังสิสุขชั่วหน้าอาศัยฮ่วยส่อยกัน
พอปลาว่าท่อนั้นเศรษฐีเต่าวางขนู ถามหานางสาลิว่าอยู่ใส
เดียวนี้ คันโตเอามาให้สาลินางเฮาสิปล่อยโตแล้ว คุณโตมี
ท่อฟ้า เฮานี้สิบ่อใด เมื่อนั้นพอว่าปลาฟังได้ชายเศรษฐีว่า
สิปล่อยหัวใจมื่นออกม้อยๆใจน้อยชื่นมโน ก็จิ่งพาทีด้านไข
ดีบนบอก เต่าแต่เค้านางข้าวแล่นหนี ว่าข้าวมาอยู่พ้ได้
ขวบแสนปี นางหากหนีเมืองคนมาอยู่ในไพรกว้าง ขืน
ว่าหิมพานพันแสนอนันต์พันโยชน์ ฝูงคนไปบ่อได้สัตว์
ฮ้ายย่อมหลาย มีทั้งเสือสางฮ้ายคนไปเต้นตันส่อง หลอน
ท่อเป็นเหยื่อท้องเสือช้างอยู่ไพรนั้นแหล่ว พอแต่นางว่า
แล้วก็ฮ้องเฮียกนางสาลิ เอาคาถายกมาวอนเอ้นว่า “ฉิม
พลิ จ มหาเถโร เอหิ มม” สามทีแล้วโภสพนางบินมาด่วน
เจ้าก็อดบ่อได้เพราะคำแม้งอ่อนหวาน เร็วเอาตนเถิงท่าน
ชายเศรษฐีมัจฉาอยู่ เศรษฐีเห็นหมู่ข้าวใจเจ้าก็ชื่นชม

นึกว่าตนสิม้มมรณาตความตาย หมายจักเอาสาดีด่วน
เมื่อนครกว้าง แล้วก็ชวงมืออุ้มนางสาดีวอนว่า สาดีเอย
นาทน้องไปนอนห้องที่ใดพี่เต เป็นสังน้องจิงใดถามนุษย์
โลก ฝงคนมดมอดเมียนตายทิมสิบ่อยัง แม่นเจ้าชิงชังแท้
อันใดจิงใดจาก ทำให้คนยากแค้นแสนปีได้ถายมา สิบมา
เมื่อนางหล้าบุษบาอย่าสิอยู่ พิสีพาดุงดันเดียวนี้บ่อนาน แต่
นั้นนางสาดีตอบต้านว่าบ่อห่วงเมืองคน นางบ่อยินดีตอม
มนุษย์ชนเมืองใต้ คนนี้ปาบังแท้อันธพาลหินชาติ ฝูงหมู่
หญิงแม่หม้ายแห่งแสนฮ้ายหลันเขา บ่อเห็นคุณโณแท้
นางบำรุงเลียงให้ใหญ่ ข้าบ่อให้ยากแค้นถนอมเลี้ยงคู่สู่
คน กยังมีคำสัมขมเค็มบ้อยด่า บ่อมีเหลียวเบิงหน้าตซ้า
ย่ำหัว บ่อคิดเห็นตัวน้องรักษามาจนว่าใหญ่ น้องนี้ไป
บ่อได้ชังบ้านสิอยู่ไพรพี้แหล่ว พอแต่นางถ่าวแล้วเศรษฐี
ตอบเร็วพลัน ว่าสายใจเอยอย่าสิจาคำนั้น ชื่อว่าแนว
นามเชื้อคนดีก็มีมาก ชาติอหญิงแม่หม้ายนางน้องอย่าสิซา
อันประสาหญิงหม้ายเหลือตายแต่ความถ่อย จิงได้ทุกข์
ต่อมเตาะจิงได้สันขาดส้อยผัวช้อยกะบ่อมี ขอให้สาดีน้อง
เห็นคนดีผู้มีค่า ขอให้เห็นแก่หน้าผอวนอ้ายผู้เหนียวอน

แน่ท่อน แสนสิวอ่นๆ เว้าสาลีนาทบ่อหัวซา มีแต่ชังๆ คนบ่อไปตามท่าน คำหวานๆ ก็เบิ่นสัม เอาเกลือดงก็ขม ขิน เว้าแต่เช้าจนเที่ยงคืนเบิ่นทีสมเพศหน้าเศรษฐีเจ้าเหนียว วอน จนว่าเกิดเดือนฮ้อนเอ้าอั่งในมโน โสตกลงทางตายข้าวบ่อมีในท้อง มองไปใสออกว่าสัวกายาเกิดเหลือง หล้า ใจนั้นเบิ่นดังบ้าวนวุ้นมุ้นกระจาย ใจหนึ่งคิดฮอดอ้ายน้องนุ่งเมืองหลัง หวังว่าชนตายเหมิดหมู่อาวัดุงบ้า ใจหนึ่งจักสิไปทางหน้าหากินปลาใสต่อ ใจหนึ่งย้านแต่พานพบพ้อสัตว์ฮ้ายอย่าไพร แสนเหลือทนจนว่าให้ แสนเหลือใจจนเฮฮ่ำ เว้าเบิดปากเบิดคำปานว่าเล่นชู้น้อยแด่ออยเจ้ากระบ่อไปท่านเอย.

ครั้งนั้นยังมีเทพท่อนไท้เนาอาสน์เทิงวิมาน หลิงญาณเห็นมนุษย์คนหิวข้าว พระก็เวทนาด้วยดอมคนอดอยาก คิดว่าคนมอดเมียนธรรมแก้วสิเสื่อมศูนย์ พระจิ่งตรัสส่องชี้เทวราชบัญชา ให้แก่สองวิสสุกัมม์ด่วนลงมีช้า สองก็เร็วพลันพ้าวตามบัญชาโดยด่วน เถิงเศรษฐีและข้าวปลาเจ้าอยู่ไพร อันว่าเทพท่อนไท้เร็วรีบทำฤทธิ์ องค์หนึ่งเบิ่นกวางทองแล่นมาวอนเว้า ว่าดูราสมเสดาแก้วสาลีน้องพี่แพงเอย

เจ้าอย่าเฉยอยู่เลือยชังอ้ายกล่าวจา น้องนี้แนวนามเชื่อ
ภักษามนุษย์โลก คันแม่นน้องบ่อเอื้อคนนักส่วนตาย
คนก็อาศัยเจ้าสาดีเอยให้คิดเบิ่ง บ่ควรน้องอย่าด้าวสับ
เร็วฟ้าวด่วนเมื่อพี่ก่อน น้องนั่นสะส่อนหน้ารูปคร่อง
แวนสิงห์ อันให้สมควรคือไปอยู่เนาในแถว สิมา
นอนไพรกว้างแกมกวางมันบ่อแม่นโภสพเอย ฝนแดะฟ้า
สิเผาเจ้าให้เก่าสีพี่แหล่ว น้องชาติแก้วสิมาอยู่แกมหิน
ควรล้อ หงษ์ทองแกมฝูงกาหมู่ชนเขาสิเว้า อันหนึ่ง
น้องอย่าหัวชาเชื่อชนพาดเว้าบ่อแน่ ให้น้องเหลียวเบ่งหน้า
บัณฑิตพ้นผู้เผ็นดี คันเจ้าชาความเว้าของชนพาดโอ้ยลำ
บากน้องเอย พาดนบ่ท่อก้อยทางฮ้ายท่อแผ่นดิน คัน
ได้ยินอย่าฟังซ้ำคำชนพาดมันแสนหยาบ ให้ฟังแต่ผู้ฮู้บัณฑิต
เจ้าผู้กล่าวดี ขอให้สาดน้องวิจารณ์ดูให้มันแน่ ให้น้อง
คิดกว้าง ๆ สาแล้วจงด่าวเมื่อพี่ก่อน แต่นี้บังอนหน้า
สาดีฟังพากย์ ได้ยินคำแม่นแม้งผอวนเข้าชื่นมโน นางก็
คลายโทโสไว้มีใจอันชมชื่น ชื่นความโกรธออกได้หะทัย
เจ้าชื่นบาน แต่บ่อวาจาต้านประสานคำสนัดอยู่ มองดู

เทพท่อนท้าวองค์สองนั้นต่อมา พระก็ทำฤทธิกล้าเป็นสาลิ
กวางอยง่า ไชปากอ้าจาเว้าวิวอน ว่าดูราบังออนหน้า
สาลิน้องพี่อวนเอย น้องสังเฉยอยู่ได้บ่อเหลียวหน้าเบิ่งคน
คนนั้นทุกข์พอกพันเพราะเชินชาดโภชนัง พากันวางชีวัง
ตายทั่วแผ่นดินดูฮ้าย พอเมื่อคนตายแล้วคำสอนก็ศูนย์เปล่า
ฝูงหมู่สังฆเจ้าเณรน้อยกระบ่อยังพี่แหล่ว ให้น้องคิดส่อย
แก้วชูศาสนาธรรม ให้น้องบำรุงชนอยู่สบายหายฮ้อน
ให้เขาพากันเข้ารักษาธรรมคำพระบาท ขอให้น้องนาทไท้
ไปท่อนอย่าอยู่ไพร ขอให้ไปตามข้าสาลีกาวอนว่า อย่า
สิหลบหลีกหน้าเดียวนั้นให้ด่วนเมื่อเทียวท่อน พอสองวอน
นางแก้วสาลีจบพากย์ ส่องก็จากทันหับยืนเปลี่ยนสม หนี
ไปชมนางพ้าเทวาของเก่า ปะหมู่ปลาและข้าวเศรษฐีเจ้า
อยู่ไพรพุ้นแหล่ว แต่นั้นสิเฉลียวแก้วโภสพนางคิดฮ่ำ ได้ยิน
คำแม่นแม้งตนเจ้าแปลกกระใจ กวางสังมาจาได้สาลีกาสัง
เสียงอ่อน เสียงนวล ๆ จั่งชีเทวาเจ้าเปลี่ยนสมบ่อะย่าแหล่ว
บ่อแม่นสาลีกาแก้วกวางแน่นแน่ คงแม่นเทพท่อนท้าว
ฤทธิกล้าเทียงจริง บ่อควรกูอยู่นิ่งควรกลับต่าวเมืองคนอยู่
แหล่ว แล้วจิ่งผายคำควรต่อเศรษฐีมีข้า ว่าดูราอ้าย

ชายเศรษฐีสังโศกแท้นอ น้องหากย่อกพี่เล่นดองเยียม
เบิ่งใจดอกนา ฮีบมาพานางน้องกลับเมืออย่าหงวมเหง่า
อย่าทำซงโศกเศร้าคิดสาวน้อยห่างอ้ายเชียงหลายท่อน แต่
นั้นบังอนหน้าชายเศรษฐีพังถี ยินสาถีว่าสิกลับต่าวบ้าน
ใจเจ้าก็ชื่นบาน จิ่งค่อยพาท้าวว่านางเออแสนคล่อง คำ
น้องนกก็ต้องตามเส้นไต่ครอง ฮีบมาเมือนางน้องเร็วๆ
อย่าสิอยู่ เจ้าผู้ฮู้มาเมือท่อนอย่าสินาน สองเลยไขปาก
ต้านเอ็นสั่งยังปลา ว่ามัจฉาปลาเอยค่อยอยู่ดีเยอเจ้า คุณ
ของท่านเหลือประมาณจักปุนเปรียบช่วย ขอยกใส่เกล้าคุณนี
บ่อลืม คุณนี้ขอชูเจ้าให้หนีภัยไกลโรค บาดเจ้าเนาอยู่
ถ้ำกรรมฮ้ายอย่าได้มีแน่ท่อน พังเสียงว่อนๆ พุ้นมัจฉาปลา
เอ็นสั่ง ว่าให้สองแจ่มเจ้าจงเมือท่อนค่อยสบาย อย่าได้มี
ภัยฮ้ายไปตามทางเดินสดวก ฝูงหมู่ลมแดดกล้าอย่าเผา
ให้หม่นหมอง ยามบาดเดินดินกระย่าต่อยต้องหินแห่กลาง
ทาง แขนอย่าไปชุนต้องหนามกระทิงกลางเหล่า ขอให้
สองแจ่มเจ้าเมือแล้วฮุ่งเจริญแน่เดอ เฮาก็คือกันแท้สิขอ
ลากลับบ่อน ลาไปนอนอยู่ถ้ำในน้ำแม่นทีแหล่ว เมือ
นั้นพอเมือสองจาแล้วก็เดินไพรไกลห่าง สองก็ลัดป่าไม้

ตรงเข้าสู่นคร นับแต่สุองริบร้อนบุบ่าไพรหนา นาน
สองเดือนก็จิ่งเถิงนครด้าว ทางยาวได้แสนไกลหกสิบโยชน์
สองเผ่นผ่ายเร็วล้ำยิ่งประมาณ พอแต่มาเถิงบ้านญาติก็
ตายเหมิด อาวอาว์สังกระบ่อยังคาค้าง เบื่นเพื่อปาง
คนเศร้าเหงาตายมรณาศ เกิดอุบาทว์บบบัดสนกินกัน เหตุ
หนึ่งโภชนังสันที่สองเกิดอาพาธ เหตุสามอาฆาตฆ่าตีปั้นบ่น
กัน จนเถิงวันเศรษฐีเจ้าเอาสาถึกลับด่าว คนที่ยังจิ่ง
พบข้าวเศรษฐีเจ้าแบ่งปั้น ยังแต่คนดีนั้นเอาตนหนีไปลี้อยู่
ตามซอกท่านเหวเงื้อมง่ามเขา ครั้งนั้นคนเถิงสิบปีเฒ่าพาย
เฮือน้ำข้าวหม่า ห้าปีได้ลูกน้อยเบื่นสาวจ้อยสี่ พวก
ที่ไปซ่อนลี้จิ่งสังเวชเวทนา พากันถือศีลธรรมจิ่งเจริญไป
หน้า คนก็ยืนมาได้มีวัยเถิงหมื่น จิ่งค่องดับมอดเมียน
เพราะธรรมเจ้ารักษา จิ่งได้มาเห็นหน้าองค์พุทโธดงเกิด
กัสสปองค์เดิศล้ำมาสอนชี้จ่ายพระธรรม คนก็นำตามเส้น
เห็นครองได้ตามป่อง ตายแล้วขึ้นส่ห้องสวรรค์พ้าส่คน
บางผ่องหนีไกลพันโลกีย์ข้ามล่วง เข้าสู่ห้องนิพพานกว้าง
ส่วงกระสัน แต่ว่าในครั้งนั้นข้าวก็จ่อยถอยนำ หนาสามกำ
ยาวสามเจียมเสื่อมถอยดงเดื่อย คนก็ถอยแถมเข้าองค์

พุทโธไกลจาก จนสิบชวบมอดเมียนจิงเห็นฮู้หมู่พระธรรม
ธรรมจิงชุคนให้มีวัยเถิงร้อยชวบ องค์พระบาทแจ่มเจ้า
เฮานจิงเกิดมา คนจิงหายหิวหน้าเห็นพระธรรมคำพระบาท
รักษาศีลบ่อเว้นเวรห้าห่างไกล พระก็ทรงมาได้แปดสิบปี
บาลีว่า จิงค่อยดับมอดเมียนเอาคนเข้าสู่นิพพาน อันว่า
สาลีนั้นก็ถอยนำลดล้ำ หนาสองกำยาวสองเจื่อมบอกไว้ใน
แตงนั้นท่อกันแท้แหล่ว.

ครั้งนั้นพอพระองค์จากแล้วได้ชวบสิบสองปี มีพระยา
ทิฏฐิบ่อหิ้นตรองครองเค้า ชื่อพระยาศรีเศร้าบ่อครองเมือง
ทศราช ใช้อำนาจบีบบีเข็ญเชียวบ่าวประชา ทั้งเหล่าหาเอา
ข้าวชาวเมืองเกลียงอ่อยห่อย ทำให้บ่าวไพร่น้อยได้หอน
ฮ้องฮ่ำคาง ปางเมื่อเอาไปแล้วผัดทำขายแลกเปลี่ยนเวียน
ขายให้ไพร่น้อยเอาเงินเข้าใส่ตน ขายก็ขายพอกพันบ่อเหลียว
เบิ่งตาชิง บ่อมีหิ้งแลสมค่าสมควรได้ ทั้งเหล่าจำใจซื้อ
ถือไปทางอำนาจ คนก็อุบาทฮ้อนหอนไห้ฮ่ำไฮ ว่ากูมา
เหลือใจ เด่พระยาเพทำบาป มีลาภมากระบ่อได้พระยาใช้แย่ง
เอา อันว่าฝูงสาลีข้าวก็ชิงชังเสมอภาค นางก็อดบ่อได้
จิงผันเจ้ยเจิดหนี เอาตนไปหาซ้นจอมธรรมในป่า ปะให้คน

เหี๋ยวท้องพุงแห้งเหี๋ยอบ่อมี้ คนทุกข์ในครั้งนี้หน้าสังเวช
เวทนาท่านเอย ทุกข์หนึ่งเขาเข็ญเขียวองค์พระยาขับไล่
คนนั่งนอนก็บ่อได้บัญชาให้เฮ็ดงาน ฝงคนมานคนโซ ม่า
เขาบัญชาเก็บยากเย็อ ฝูงหมู่เด็กหนุ่มน้อยให้ถางหญ้าไฮ่นา
พวกกำดังให้ถือพร้าเขาขวานตัดไม้แถ่น จนคนอุกอั่งแค้น
ทนสู้บ่อไหว ทุกข์หนึ่งเหยหิวไส้สาดิ์ไกลจาก แสนลำบาก
ทุกด้านเมืองบ้านเกิดหวั่นไหว พากันทนจนมิได้จิ่งไลย์เฮือน
วิ่งเข้าป่า เพื่อไปหาหมากไม้มันอ้อนอยู่ไพร พากันกิน
ผลไม้ผักสิ์ใคเกลียงอ่อยห่อย ฝงหม่ยอดไผ่น้อยหอยก้ง
กระบ่อยัง เหมิดไปฮอดกระทั้งหัวบั่วหัวบัว ตั้งแต่คน
คั้วหาเทียวกินจนสิ้น คันแม่นกินเหมิดแล้วก็คองตายมรณาต
เกิดอุบาทในครั้งนั้นสิบสองได้ถ่ายปี จิ่งมิสองตาเฒ่าหัว
เถาเดินเข้าป่า เพื่อว่าหลบหลีกหน้าภัยฮ้อนเข้าเผิงเย็นไป
หากินผลไม้คือดิงอยู่ในป่า หากินใบยอดไม้คือบ้งอยู่ดง เอา
ใบไฮเฮ็ดตางโสร่งชิ้นคางเฮ็ดตางปี เอานกกดไก่เถือนฮ้อง
ขันชิบอกนาฑิ์ เอาฝูงหมิ์เสือเต้นสัตว์เดินตางรถแถ่น ฝูง
เครื่องบินกระผันแม่นหมู่แฮ้งแมดงง่วงเป็นชุ่ยแคน เฒ่าก็
อุกอั่งแค้นไปตามยากทนจน ไปตามคนเถยเถิงเขตชรัง

ฤาษีเจ้า เฒ่าก็ไปเซายังริมศาลาไกล้ท่า อาบน้ำแล้วก็เลย
เข้าข่วงอาศรม สองก็วันทากัมฤาษีอยู่ในป่า ถามข่าว
หาข้าวน้ำน้ำท่านฤาษี ว่าสวัสดีองค์ล้ำจอมธรรมผู้ไอย์โลก
อัญญามาอยู่พ้สบายบ้อดังใด่ อันว่าผลผลาไม้ของกินยังมี
มาก ความลำบากบ่อเกิดขึ้นสัตรูฮ้ายบ่อห่อนมีดอกดิ อัน
หนึ่งพระยังหวนเห็นฮูนางสาดิอยู่ในป่าบ่อเด ขอพระผาย
โผดให้พ้อฮู้เยืองกระบวนแน่ท่อน แต่นั้นมัชฌรังทรเจ้าฤาษี
ต้านตอบ บอกแก่เฒ่าว่าเฮานี้อยู่สบาย อันว่าผลผลา
ไม้ในไพรก็มีมาก ความลำบากบ่อเกิดขึ้นสัตรูฮ้ายบ่อห่อน
เห็น เฮาก็เย็นสบายเนื้อเจริญธรรมทุกเช้าค่ำ เอาพระ
ธรรมเป็นเพื่อนพ้องนอนห้องผู้เดียวบ่อเห็นใผมาผ่ายกลายชาน
จักเทื่อ จนว่าฮอดมื้อนจึงเห็นเจ้าผ่านมา อันว่าสองตา
เฒ่าที่บุเขาดั้นป่ามานี้ แม่นเฒ่าเนาอยู่ห้องเมืองบ้านด่าน
ใด่ ใจประสงค์สังแท้จิงเดินไพรไกลเขต ขอเฒ่าบอกเหตุ
ให้พ้อฮู้ฮ่างความบ้างท่อน หรือบ้านเกิดเดือดร้อนเมือง
แตกทลายหนี ก็จิงเอากันมาฮอดเฮาเถิงพี้ พากันหนีภัย
ฮ้อนหรือตายายย่า หรือเฒ่ามาเหตุด้วยประสงค์สิ่งอันใด
แต่นั้นสองก็วันทาไหว้จอมธรรมทูลเกษ เล่าเหตุฮ้อน

เมืองข้อนสู่พัง พรรณาแต่ครั้งพระยาบาปใจผิ กับ
ทั้งนางสาดีจากนครเมืองฮ้อน แล้วก็ยอกรชินทีสองถาม
ต่อ ว่าพระยังใคร่พ้อเห็นข้าวอย่าไพรบ่อเด สองเฒ่าเซ
ซวนย้ายตามไพรใดย์ญาติมาน ก็เพราะหิวหอดข้าว
หาเจ้ากระบ่อเห็น คันแม่นเบื่นตาได้กรุณาผายโผดบ้าง
ท่อน สองเฒ่าหิวห่อดแท้สิตายทิ้มบ่อนานเที่ยงแหล่ว
สองข้าขอเผิ่งแก้วจอมเดชนาโถ เบื่นตายสั่งเผิ่งบุญจอม
เจ้า ขอให้สงสารเฒ่าคนจนทุกชมอด โปรดข้าน้อยคราวน์
เที่ยเดียวแน่ท่อน แต่นั้นมัชรังทรเจ้าจอมฤาษ์ต้านตอบ
บอกแก่เฒ่าว่าเฮาฮู้สู่ประการ อันว่าสาดีนั้นนางมาอาศัย
เผิ่งเฮาแหล่ว นางมานานมากแล้วอาศัยซ้นเผิ่งบุญ นางว่า
เมืองคนพุ้นอันขพาดมีมาก นางจิ่งจากมนุษย์พุ้นมาพ้อยู่
ดอมนีแหล่ว พอแต่พระกล่าวแล้วผัดคิดฮ่ำครองคุณ คิด
เห็นคำสอนพระหน่อพุทโธสิศูนย์เสียง โภสพนางหนีแล้ว
ชาวเมืองสิเหินห่าง คำสอนกระสิฮ้างเมืองบ้านสิบาปหลาย
คนสิกลายธรรมแก้วสวรรค์ทองบ่อไขบ่อง แล้วสิเข้าสู่
ห้องยบายพุ้นบ่อหลอ พอเมื่อพระคิดพ้อจิ่งฮ้องเฮียกนาง
สาดี ว่าสาดีเอ่ยอ็บมาเดอเหมิดทั้งหมู่ อย่าอยู่ช้าเดียวนี้ให้

ด่วนมา นางสาลิ่บ่อช้าเร็วรีบมาพลัน เถิงองค์พระกล่าว
จายิ่แย้ม แนมท่ององค์เป็นเจ้าฤาษ์ฮ้องเฮียก เรียกข้ามา
เหตุด้วยการพ้าวสิ่งใด หรือหากมีแนวข้องมารผจญบังเบียด
เรียกข้าน้อยมาช่วยผาบมารสั้นบอ ขอแก่องค์ฤาษีเจ้า
กรุณาเยียนโผด บอกเหตุให้พ่อฮู้ฮ่อมทางแน่ท่อน แต่
นั้นมัชชรังทรเจ้าฤาษีต้านปาก บอกนาทน้อยว่านางหล้าจง
เมือพ่อท่อน เดียวนี้ชาวเมืองฮ้อนโภชนังเซินขาด ฮ่อง
ท่านเฒ่าจิงปะเล้าคั่วมานิแหล่ว ว่าสิมาเอาแก้วคืนเมือ
ของเก่า ขอให้เจ้าเมือท่อนอย่าสินาน แต่นั้นนางสาลิตอบ
ต้านตนเอกฤาษี ว่าข้าบ่อมียินดีสิต่าวคืนเมือใด คนนิใจ
มารแท้ป่าบังหินชาติ บาปบ่อฮู้บุญนั้นบ่อเห็น ชั่วบ่อเว้นดี
บ่อท่องเทียวเถิง มีแต่เดิง ๆ ทำก่อกรรมเวรฮ้าย ข้า
บ่อไปสาแล้วจอมคุณเอยมันแสนหน่าย มีแต่คนชิร้ายเต็ม
แน่นตังแต่พาล คราวหนึงนันกระฝูงหมู่หญิงพลอยมาติ
เตะถีบตำทำฆ่า คราวสองมามีเจ้าพระยาผีเอาแลกเปลียน
ข้าก็เดือน ๆ น้ำตาย้อยบ่อขาดสาย ข้าบ่อไปสาแล้วแสน
ทนแสนชิเกียจ เคียดแต่พุ้นปานนิกระบ่อมายแท้แล้ว
พอแต่นางกล่าวแล้วฤาษีฮ่ำตามคำ ฮู้ว่านางสาลิเจ็บแสบ

ใจจริงแท้ ฮู้ว่านางเคืองแค้นเมืองคนบ่อหวังต่าว พระย้าน
คนหอดข้าวสิตายเมียนบ่อยัง พระจิ่งคิดใหม่ตั้งหวังเปลี่ยน
นางสาดี บ่อให้นางกลับหนีดังเดิมไปได้ พระจิ่งผายคำ
ต้านคาถาดีอมอ่านว่า "เอกภิชฺชา หทยำ มม สวาหมฺ"
สามทีแล้วก็เลยถอนถอดบีก ข้าวก็บินบ่อได้แต่ปางนั้น
ต่อมา นางก็มรณาซ้ำสาดีแค้นคั่ง เพราะว่าชังโลกใต้นาง
ไท้รีบด่วนตาย กลายเบื้นวิภูษิตซ้ำดวงใจจิ่งเริ่มต่อ เบื้น
หน่อข้าวเฮาได้สืบมา ข้าวหากมรณาแล้วเอาแนวขวัญ
สาดีต่อมาแล้ว ตถอดแนวสู่มอหากขวัญข้าวเก่าตายเจ้าเอย
บางอันเลยเบื้นอ้อนมันกอยอยู่ในป่า หากแม่นศพซากซ้า
ขวัญข้าวเก่าตายนั้นแหล่ว พอนางมรณาแล้วฤาษีเฮียก
สองตา ว่าสองตาเอยฮีบมาเอานางข้าว ขอให้สองตา
เจ้าเอาเมือบั้นแจก ให้ฝูงคนโลกใต้กินแล้วอยู่สบาย
อันหนึ่งขอให้พังจำไว้คำเฮาสิสอนสั่ง พังจำเอาบาดต่าว
บ้านไปสอนให้มนุษย์คน ไผมาขนเอาข้าวนำตาให้สอนสั่ง
จิ่งพากันแจกให้สาดีนั้นต่อไป คือเมื่อยามสิใช้ข้าวปลูก
หว่านผายดำ ให้ค่อยพากันทำอย่าสิมีคำฮ้าย ยามเฮาบาย
หุงต้มอย่าขมเค็มฟูมฟาด ยามต่อยตำอย่าด่าด้อยกินอย่า

ให้เฮียฮวย ยามเฮารวยอย่าแพงไว้ให้บันไปเบื้นเจ็ดส่วน
ส่วนหนึ่งทรงหล่อเลี้ยงคุณเฒ่าพ่อแม่เฮา ผู้เผ่นเลี้ยงลูกเต้า
ให้เกิดใหญ่เจริญมา ส่วนสองทำบุญหาหมู่สัตว์ผู้ตายแล้ว
ตัวใดมีกรรมข้องมีเวรสิตัดขาด เฮาทำบุญหยาดน้ำกรรม
นั้นก็ห่างเหิน ทำแล้วตีกรองเอ็นนรกเปรตสูรกาย ปล่าว
สัคเคเทวาให้ด่วนมาจนเกลี้ยง ให้เจ้ามาจนเสี้ยงทั้งอินทร์
พรหมยมนาค มาออกปากนบน้ำใจตั้งรับส่วนบุญ ส่วนสาม
ให้เจ้าอุดหนุนแก้วบุตตาผู้เกิดใหม่ ให้เขาสูงใหญ่ขึ้นคราว
หน้าสิตอบคุณ ส่วนสี่ให้เจ้าทำบุญสร้างภายในพุทธศาสน์
ตักบาตรทั้งส่อยค่าเพลพร้อมส่อยจังหัน ส่วนนี้หากแม่น
บรรไดชั้นสวรรค์ทองเฮาได้ท่องจริงแล้ว ยามเฮาดับมอด
เมี้ยนบรรไดแก้วก่ายชาน กับทั้งเบื้นฝาขั้นตันทางนรกใหญ่
ผลทานจักขึ้นไว้ทางฮ้ายบ่อให้ไปเทียงแล้ว ส่วนห้านั้นให้เจ้า
เลี้ยงมิ่งแก้วเมี้ยประเสริฐสายสมอน ผู้เบื้นสักขีทำแต่ง
แปลงเฮือนย้าว ถ้าเบื้นหญิงก็ให้บำรุงเหง้าผัวแพงผู้พาแต่ง
ผู้พาแปลงไฮ่รั้วผู้พาสร้างเครื่องครัว ส่วนหกตัวของท่านผู้
ทำงานแสนเหน็ดเหนื่อย ทำแต่น้อยเท่าเฒ่าบ่อมมีอว่าสี
เซา ให้เจ้าสาดีข้าวโภสพนางมาเลี้ยงหล่อ บำรุงชีวิตเจ้า

ได้ทำสร้างต่อไป ส่วนเจ็ดให้เจ้าทำทานให้คนจนทุกขมอด
ฝูงหมู่ญาติพี่น้องขัดข้องให้จ่ายไป กับทั้งบำรุงให้ราชาผู้
มุงเกษ ผู้เผ่นปกเหลียมเกล้าเฮาได้อยู่สบาย อันหนึ่งทำนา
ตาจำไว้ให้ทานไปเถิงเก้าเหื่อ เหื่อหนึ่งข้าวใหญ่ขนเขียว
อ้วนใส่มาน ก็ให้ทำเป็นข้าวยาคูทานทอด เหื่อสองข้าว
ถอดขนฮวงก้มใส่นวน แก่สมควรทำข้าวเม้าพากันเอาไป
ทานอีก เหื่อสามข้าวปีกแห้งเหลืองกุ้นให้เฮ็ดฮาง ให้
เฒ่าเอาไปขัวเป็นฮางทานทอด เหื่อสี่ยามเฮาตัดยอดข้าว
ให้สองเจ้าเฮ็ดขนม เหื่อห้ายามมัดเฮ็ดข้าวต้มเอาไปจ่าย
ถวายทาน เหื่อหกยามโฮมถานเอาไปทำข้าวตอกไปทาน
เจ้า เหื่อเจ็ดยามกองข้าวเป็นลอมเฮ็ดข้าวแท่ง ขนมแดง
ข้าวปาดพร้อมทำแล้วให้จ่ายทาน เหื่อแปดยามนวดคั้นตี
ฟาดนางสาดี ก็ให้เอาไปทำลอดส้องไปทานเจ้า เอาไปทำ
สังฆ์ด้วยเททานพร้อมต่อ ยังบ่อพอเหื่อเก้าเฮาขนข้าวใส่
เยีย ให้เฮารีบก่อเกลือตกแต่งแปลงทาน ทำกันเหมิดผ่อง
ขนมทั้งข้าวต้ม กับทั้งทำเป็นข้าวขนมจีนตำนานว่า นัดะตา
ทานเก้าครั้งผลนั้นหลีมประมาณ ตามนิทานเผินจาไว้แสนดี
มีผลมากตาเอย เฮาสิยอยกเรื่องนิทานนั้นสู่ฟัง ยามเมื่อ

ศราวก่อนครั้งองค์พระบาทวิบัติ์ เอาตนมาเกิดในเมือง
กว้าง ครั้นนั้นดวงศรีสรัยยภาคาส่องอ่อน นามกรณ์แผก
เพียงเสมอด้ามดังกัน ผูหนงนนเรยกชอมหากาส ตามตำนาน
เสฏฐีว่าเป็นองค์อ้าย คนทั้งปลายนามน้องจุดกาดนิฏฐี
ราช สองหน่อนาทแจ่มเจ้ากระทำสร้างไฮ่นา สองก็พากัน
สร้างตามเพื่นของพ่อแม่ บ่อได้แวจากเค้าครองเฒ่าสั่งมา
ครั้งหนึ่งพ่อเมือข้าวแก่กล้าเป็นลูกทรงครรภ์ จุดกาดเห็น
หากงอกงามเหลือล้น พร้อมเห็นองค์พุ้นเจ้าจอมพดเสด็จผ่าน
จดกาดนาท้อยมโนสรัยชื่นชม คิดหยากเฮ็ดข้าวตั้ม
ถวายบาทโพธิญาณ บ่อทันนานเลยกลับต่าวมาหาอ้าย
แล้วจึงผายคำต้านเสียงหวาน ๆ เว้าม่อง ๆ ว่าพี่เอยมอน
น้องได้ไปเห็นข้าวกำลังมานอยู่เต็มโท่ง กับเห็นองค์พระบาท
เจ้าเสด็จผ่ายผ่านมา เหลียวเบิ่งกายาเจ้าเสมอทองทั้งแท่ง
มีบ่อนแดงสีวแหล้เหลืองซ้อนแสดขาว สมควรเฮาเอาข้าว
ทำยาคูถวายบาท ทานให้ผู้จังสีบุญสิได้มากหลายบ่ออย่า
แหล่ว พอเมือน้องกล่าวแล้วตนพักเลยจา ว่ากูบ่อยินดีดอม
ส่วนคำมึงเว้า แม่นใผเคยเอาข้าวทังมานมาคั้นบับ กูบ่อ
เคยห่อนฮู้เอามานข้าวจ่ายทาน คันบ่อพังคำต้านของกูฮีบ

มาแบ่งกันท่อน ส่วนของกูต้องบ่อได้ของมิ่งนั้นแต่สิทำ
พอว่าแล้วรีบซ้ำสองแจกแบ่งบันนา จอมนิฏฐาคนปลายก็
จึงวานชาวบ้าน ไปเอาข้าวทังมานมาคันบับ ทำให้เป็นข้าว
ต้มปนอ้อยส่อยตาล ตูดังหวานเหลือล้วปนยาคูข้าวมานอ่อน
ทำแล้วเร็วรีบร้อนถวายไท้หน่อพุทโธ พอเมื่อทำทานแล้วก็ม
ใจชมชื่น ก้มกราบไหว้พระองค์แล้วปรารถนา ว่าด้วยกอง
บุญของข้ากระทำมาพร้อมชมชื่น ขอให้กลับต่าวพันมีแท้กว่า
แต่หลัง คราวใดข้าอยู่ยั้งในโลกโลกย์ให้ข้าเป็นคนมีกว่าคน
ทั้งค้าย กับให้ไปเห็นพ้อองค์พุทโธตนประเสริฐ ได้ฟังธรรม
บวชนั่งไกล้สำเร็จพร้อมก่อนคน แต่นั้นทศพลเจ้าองค์พุทโธ
ต้านว่า ความที่ปรารถนาจักได้สมมักแม้งบ่อคาไว้บ่อนใด
บุญสินำชูให้บ่อทันไกลสิพ้นโลก เก้าสิบเอ็ดกัปป์ตั้งแต่นเถิง
พุ้นบ่อนาน สิได้เห็นองค์ท่านโพธิญาณตนประเสริฐ นาม
โคดมยงค์เลิศล้ำสิมาชี้จ่ายพระธรรม เจ้ากระสิไปเกิดก้ำ
ครรภวกเมียพราหมณ นามทญญบวชนาพระองค์เจา แลว
สิเอาตนเข้าสำเร็จธรรมเสียก่อนหมู่ ไผบ่อมิห่อนฮู้ธรรมนั้น
ก่อนตนแท้แหล่ว พอพระองค์ตรัสบอกแล้วเจ้าก็เล่าอำลา
ไปเถิงนาข้าวผัดพื้นใบตั้ง เอาไปแล้วผัดคืนมาคือเก่า ผัด

แห่งงามร้อยเท้ากกข้าวส่งาศรี เจ้าก็ดีใจล้นชนทานเถิงเก้า
เทื่อ ทานท่อใด่แห่งมากล้นผลข้าวกว่าหลัง จนตลอดฮอด
กระทั่งสุดที่มั่งกลายมี เป็นเศรษฐีในเมืองคนข้าวให้ผลเร็ว
แท้ พอเมื่อแปรกายมีนดับไปฉลชั่ว ก็เอาตัวเข้าสู่ห้อง
สวรรค์ฟ้าอยู่สบาย จนกว่าโลกเปลี่ยนย้ายเก้าสิบเอ็ดถ่าย
แถมกัปป์ จิ่งมาเถิงโคดมยอดญาณบุญกว้าง อันว่าดวง
ศรีสร้อยจุลกาดก็มาเกิด เอากำเนิดต่อเจ้าพราหมณ์เฒ่า
แม่คิง ครั้งนั้นองค์ยอดยิ่งได้เถิงหน่อโพธิญาณ จุลกาด
กลับชื่อใหม่มาคราวนี้ ชื่อว่าโกณฑัญญ้าวได้พ้งธรรมเสี้ย
ก่อนหมู่ ทังได้บวชก่อนซ้ำสำเร็จนั้นก่อนคน ก็เพราะผล
ทานข้าวในนาทั้งเก้าเทื่อตาเอย ให้เจ้าเฮ็ดจังซี้ไปหน้าสิฮุ่ง
เฮืองแท้แหล่ว พอเมื่อพระกล่าวแล้วสองเฒ่าเล่าวันทา ผาย
คำควรว่าดี ๆ แหล่ว ข้าสิจำเอาไว้คำดีมุนี้ว่า สิไปทำดังเว้า
คำท่านส่ประการนั้นแหล่ว พอแต่สองกล่าวแล้วก็เถยสั่งอำ
ลา ว่าพระเอยตาจักขอกลับเมือค่อยอยู่ดีจอมเจ้า ขอให้
แนมนำข้าสองตาผู้ดันบ่า ส่งบุญนำให้เฒ่าได้เถิงบ้านง่าย
ตายแน่ท่อน แต่นั้นมัชชรังษีเจ้าจิ่งแถมพรเอ็นสั่ง ว่าให้
สองท่านเฒ่าไปท่อนค่อยสบาย ขออย่ามีภัยฮ้ายอันตรายบัง

เบ็ยด เดินแต่พ้อดบ้านมารฮ้ายอย่าท่องกาย ให้เจ้ายืนยาว
ได้เจริญไปพรทั้งสี่ ของดี ๆ ให้เฒ่าพ้อของฮ้าย ๆ ให้แล่น
กลายเถาะนา พอสองรับพรแล้วก็เอยลาเดินด่วน เอาสาลี่
แบกได้ไปพ้าวย่างไว สองก็ข้ามบ่าไม้ได้ขวบสามเดือน ฮุน
แฮงหิวก็จิ่งเถิงเมืองบ้าน เถิงบ่อนานสองยั้งเซามีแฮงน้อย
หนึ่ง เฒ่าก็จัดแบ่งเจ้าสาลีข้าวส่วนสอง ส่วนหนึ่งบั้นไป
ห้องเกาะถังการ้อยหนึ่งฮวงแล้ว เพื่อให้คนอยู่พุ้นกระทำ
สร้างต่อไป ส่วนหนึ่งได้ร้อยกว่าฮวงสาลี ปลายสามสิบสี่
ฮวงพอดีเอาไว้เมืองชมพูพี เฒ่าก็ปิ้บั้นให้ไทยลาวได้ท่อ ๆ
กันแล้ว บ่อให้มีฮักพุ้นชังพี่กว่ากัน ยามสิบั้นเฒ่าก็ทรงสอน
ให้ตามคำฤาษีว่า ยกเรื่องมาบอกให้เห็นฮู้สู่ประการ ต่อ
จากนั้นคนจิ่งได่ตามครอง จนมาเถิงฝูงเฮาข้าวก็ยังบ่อหนี
ได้ แต่ว่าผลสาลีน้อยถอยลงบ่อคือเก่า เพราะว่าสีแจ่มเจ้า
ตายแล้วโลดเหี่ยวลง พอแต่ทรงผลไว้หายฤทธิ์ทังหายปาก
นางจิ่งจากบ่อได้ให้คนใช้ต่อมาเจ้าเอย ส่วนว่าตาสองท่านก็
ยืนนานได้หลายขวบปีแหล่ว ได้หนึ่งพันเจ็ดร้อยหกสิบเจ็ดปี
ล่วงแล้วสองเฒ่าก็จิ่งตาย พวกหลานเหลนก็จิ่งได้ตกแต่ง
แปลงเม็ม หลายวันคืนเสพงันศพเจ้า แล้วจิ่งเอาสองเฒ่า

เผาไฟเมี้ยนคาบ ทุกทีถ้วนพระสงฆ์เจ้าส่งบุญ หลานก็เห็น
คุณเจ้าสองตามีมาก คิดอยากยอยกไว้บูชาให้ว่าตา ก็จึง
เอาไปไว้หัวนาโพนใหญ่ ทำเบ็นเฮือนน้อย ๆ มุงหญ้าสี่เสา
ครันเมื่อยามพวกเจ้าน้อยหนุ่มหลานเหลน ลงทำนาก็ให้ว
ตาสองเจ้า พากันหาเอาข้าวหวานคาวน้ำท่า ปูปลาเบ็ดไก่
ต้มหมูย่างไข่ขาว มีทั้งดำแดงข้าวของเมาสุรากลั่น เหมิดสู่
ข้นบูชาเลยงย่าตา แต่นันตาย่าเจ้าเห็นหมู่หลานเหลน มา
บูชาสู่บีบ่อมีเว้น หลานเหลนนึกนึดหายาก เฮาบ่อลำบาก
แค้นอาศัยข้นหม่หลาน เฮาบ่อได้เกียดร้านตักบาตรกระทำ
บุญ ทำกุศลยามใด๋ก็ส่งมายามนั้น บุญจังหันเพิดถอยค้ำ
ประดับดินข้าวสลาก บุญกฐินพระเวสพร้อมทำแล้วอุทิศมา
ตลอดบุญเดือนห้าเดือนหกมาเลยงตายา ปนัดดาหมู่นเฮา
เฒ่าจงเบิ่งดู แต่นันเฒ่าก็บอกให้อู้ยามเมื่อสิถงนา ให้แก่
ฝงปนัดดาส่คนเห็นแจ้ง คันแม่นบีใด๋แห้งฝนบ่อมีน้ำเซินซาด
เฒ่าก็บอกให้อู้ว่าบีนี้บ่อดี ฝนบ่อมีปีนทำนาซิแตะนาฮ่อม
หลานเหลนเอย เจ้าจิงสิได้ข้าวนาโนนเจ้าอย่าสิทำ ครันบี
ใด๋มีน้ำฝนแฮงเทโวเร่ง เฒ่าแสดงให้อู้เห็นเผียนสู่ประการ

บอกว่าบ่นนั้นวัสสาแฮงน้ำออกแก่ง ทำนาแซงบ่อได้ปลาเบ้า
สิลักกิน ทำนาทามน้ำท่วมส้น บ่อเห็นกินคอเพียงนา ขอ
ให้ฝูงปนัดดาปลูกดำนาเทิงพ้น จิ่งสิสมบูรณ์ได้เป็นไทยเถ้า
ข้าวใหญ่ ขอให้จำจื่อไว้หลานหล่อนสู่คน แต่นั้นมณฑล
หล้าปนัดดาจำจื่อ ถือเอาคำย่าแล้วก็ทำสร้างต่อมา จน
หลายบี่เมือหน้าปนัดดามีมั่ง เป็นเจ้าข้าวเงินคลังบ่อมีแนว
ขาดข้อนเพราะพึ่งเฒ่าสั่งสอน บ่อได้มีเดือดฮ้อนว่าแล้งมาก
ฝนหลาย ทั้งสบายยามนาเฒ่ารักษาภัยให้ ฝูงงัวควายบ่อ
มาใกล้ ปหนีไกลบ่อได้กัดข้าวอ่อน สองเฒ่าเทียวตัดต้อน
ภัยฮ้อนบ่อห่อนมีดอกแหล่ว แต่นั้นพอแต่หลานดีแล้วเพราะ
ตามแนวตาสั่ง คนจิ่งไหลหลั่งเข้าถามเจ้าเหตุการณ์ ว่า
จังใดพวกท่านหลานย่าเหลนตา ยามทำนาบ่อมีเสียแม่นเชื่อ
ใสไผเว้า ขอให้ฝูงหลานเฒ่าไขคำบอกแน่ คันเจ้าแปลถูก
แล้วฝูงข้อยสิค่อยนำ สิคอยทำนำเจ้าหลานตาเหลนย่า ว่า
แต่บอกให้ฮู้สินำกันบ่อขันดอกนา แต่นั้นปนัดดาหล่าไขจา
เว้าว่า ยามทำนาเฮาหากเถียงย่าเฒ่าตาเจ้าสู่บี เฒ่าเลย
สอนสั่งชี้บอกเหตุอันจักมี ทั้งฝนเสียฝนดีสู่บีได้เห็นแจ้ง
แล้วจิ่งแปลงตามข้อคำสอนตาย่า พากันทำจังซะอาว์บ้าจื่อ

๒๕

เอา แต่นั้นฝูงพวกเจ้าได้ฟังพจกย์หลานจา ก็เลยพากันทำดัง
คำหลานเว้า เลยพากันมีข้าวบ่อมีจนจักเทื่อ เพราะเพื่อฟัง
แจ่มเจ้าหลานเฒ่าย่าตา เรื่องนี้เลยเจริญหน้ากระทำมาสืบ
ต่อ จนตลอดฮอดเท้าเฮาพี้กระบ่อใด ยามทำนายังทำใช้หา
สุราฆ่าเบิ็ดใก่ จุดบั้งไฟส่งเจ้าหาเฒ่าให้บอกการณ์ เสี่ยง
ฮอดป่าฮอดบ้านสัตว์ชาติฝูงคน เสี่ยงทั้งลมทั้งฝนให้เฒ่า
บัลดลให้ อันนี้เฮาหากพากันใช้ตามหลานตายายย่า พากัน
ทำดังเจ้าหลานเฒ่าสั่งมานั้นแล้ว.

จบ

คติพจน์

อยากกินน้ำผึ้ง อย่าแต่ะต้องน้ำผึ้ง

เราจะเป็นสพาน ให้เขาไต่หรือเราจะไต่สพาน

คำกลอนฌาปนกิจ

เดิมเผ่นหามผีเผ่นเอาผ้ายผูกเฮ็ดบ่อให้ห่วง ดูกจำ ๕

ประการตามโบราณเผ่นให้สังเวช คนสังเกตสิได้อานิจจัง

นุ่งสั้นทางหลังเผ่นว่าให้ทุบหม้อลางป่ากถูเฮือน เฮ็ดให้หาย

คาวคนผู้ห่วงของทางบ้าน คานสพเข้าผีมาเป็นหมู่จิ่ง

ขวัมอุแอ่งน้ำผนนสิจุ่มตีน คันใดบินบ่อให้ผีเทียวล่วงนิมนต์

พระสวดธรรมมาพอให้ส่งทาง หามผีอ้อมกองพรสามรอบ

คอบเจ้าทนางพระคงคา นางการาการ์ท้องปุ้งคานหามตุ้งตุ ๆ

สามทีนั้นละบอกให้ผีเมียนโคงเมียนซาก ฯ

คาถาลูกนาค

โยถา กำ มม ถำ ยตฺถากาชยฺยกา กายหิกา จตุปาหิสฺ

มามำ อกนฺตริเย อเสสโก นโม ตสฺสา ภควโต อรหโต สมฺมา

สมฺพุทฺธสฺสา นโมตสฺสา นโมสงฺหา อุอ มม อุสฺมำสฺ มมา ฯ

คาถานี้เสกให้ฝนตกดีแล วิธีสูตร์ให้อุบาสกรักษาศีล ๘ ให้นุ่งผ้าขาว แล้วมีเทียนเล่มบาทหนึ่งคู่สูตร์ไปจนหมดแสงอาทิตย์ ให้สูตร์อยู่แปดวันเมื่อสูตร์จบแล้วให้เอาคาถาผังตมเมื่อฝนตกแล้วให้เลิกคาถาชิน ฯ

คาถาปลาค่อ

อภิกเนยฺย ปรชุณฺหานิ ภิกาทสฺสานาสาย คาถาโสกาย สนฺเตหิ ปทน ฯโสกาปนุตเทยฺย ฯ

คาถาช้างเผือก

สมาเสโค มหาเตโช ปจฺจโยชนาม กุลชโล สวิหิ อภิปู ชโต ยยำ ปกาสำ ตสฺสติ ตตฺถา ตตฺเถว ปกาเสติ อเตน ปจฺจยวชฺเชนโหตุ โนชยมงฺคลำ ฯ

พระอุบัชฌาย์สุมิน สุนฺทรจิตฺโต

คติพจน์

๑. ชีวิตของบุคคลผู้ไร้การศึกษา เหมือนพระจันทร์ข้างแรม

๒. ชีวิตของนักศึกษาเหมือนพระจันทร์ข้างขึ้น

๓. วันเวลาที่ยังอยู่นั้นคือโชคลาภวาสนาของท่าน

๔. วันเวลาที่ผ่านไปคือสัตรูแห่งชีวิตของท่าน

๕. ชีวิตของบุคคลผู้ไม่มีจุดหมายปลายทาง เหมือนกับคนขับรถไม่ถือพวงมาลัย

๖. ท่านยังไม่แก่เกินเรียน

พระมหาศรี จิรธมฺโม ป.ธ. ๔ น.ธ. เอก
วัดบูระพาราม ขอนแก่น

คติพจน์

ชีวิตคือการต่อสู้

ศัตรูคือยากำลัง

อุปสรรคคือทางแห่งความสำเร็จ

ความทุกข์ในวันนี้คือความสุขในวันหน้า

ความเป็นผู้มีอุฏฐานะสัมปทาในวันนี้ คือความเป็นเศรษฐีในวันหน้า ฯ

ชีวิตคือเครื่องมือผจญภัย

ความตั้งใจผิดเป็นนิสัยของคนโง่

ความพูดโม้เป็นโปรแกมของคนดี

ความพูดโอ้อวดดีนั้น เป็นวิถีของคนทุกข์ ฯ

พระมหาชวน จกฺกญาโณ ป.ธ. ๔ น.ธ. เอก
วัดชัยศรี ขอนแก่น

จนจริงทุกสิ่งสิ้น จนหลาย
เจียมเกิดดงเจียมกาย ต่ำต้อย
เจียจังเมื่อคนหมาย เหยียบย่ำ
จำใส่ดวงใจน้อย ธรณีเราจน

พระหนูไกร สิริจโร วัดสุทัศน์เทพวรารามคณะ ๙ พระนคร

อุดมคติ

๑. รักตน ต้องสร้างตนนั้นแลเป็นดี
๔. ความสำเร็จอยู่ที่ธรรม ๓ อย่างคือ
มานะ, พยายาม, และต้องอดทน,

พระเหมือน อริยวโส น.ธ. เอก (วัดยอดแก้ว)

คติพจน์

อันโทสะกระทบจิตพิษพิโรธ
คือความโกรธกัดกลุ้มเกิดฤมเผา
ของที่หนักจักเห็นเบนของเบา
ของใหญ่เล่าแลเห็นเป็นเล็ก น้อย
ความเกียจคร้านการจิตมิคิดศึก
เป็นข้าศึกมากมายร้ายหนักหนา

เกียจคร้านนั้นแหละเป็นเช่นมารดา
อดอยากหาใส่ท้องปกบ้องกาย
เกียจคร้านนั้นแหละเป็นเช่นพวกพ้อง
เป็นพี่น้องโจรกรรมทำเสียหาย
เกียจคร้านนั้นผิดพิษมากมาย
เป็นสหายภูตผีที่น่ากลัว
ของทำยาหากเห็นเป็นของง่าย
ของที่ร้ายกลายเป็นดีไม่มีถอย
ครั้นโกรธหายกลายเห็นเป็นเสียรอย
ด้วยต้องคอยรับผลที่ตนทำ
ดับโกรธาอาศัยความไม่โกรธ
ตัดพิโรธด้วยได้ข่มใจหนา
ปล่อยโกรธวางห่างหันด้วยปัญญา
เอาเมตตาล้างเถิดประเสริฐ แล

ส.ณ. คำเผื่อ ผาสุข (วัดสุทัศน์พระนคร)

คำเบ็ดเตล็ด

คำนอบน้อมพระรัตนตรัย

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมา สมฺพุทฺธสฺส

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมา สมฺพุทฺธสฺส

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมา สมฺพุทฺธสฺส ฯ

คำนมัสการพระรัตนตรัย

(นำ) โยโส ภควา อรหำ สมฺมา สมฺพุทฺโธ. สฺวากฺขาโต เยน ภควตา ธมฺโม. สุปฏิปนฺโน ยสฺส ภควโต สาวกสงฺโฆ. ตมฺยำ ภควนฺตำ สธมฺมำ สสงฺฆำ. อิเมหิ สกฺกาเรหิ ยถารหำ อโรบีเตหิ อภิปูชยาม. สาธุ โน ภนฺเต ภควา สุจิรปรินิพฺพุโตปี. ปจฺฉิมา ชานตานุกมฺปมานสา. อิเมสกฺกาเรทุกฺขต ปณฺณการภูเตปติคณฺหาตุ. อมฺหากำ ทีฆรตฺตำ หิตาย สุขาย ฯ

(นำ) อรหำ สมฺมา สมฺพุทฺโธ ภควา พุทฺธำ ภควนฺตำ อภิวาเทมิ

สฺวากขาโต ภควตา ธมฺโม ธมฺมำ นมสฺสามิ

สุปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ สงฺฆำ นมามิ ฯ

(ว่าคนเดียว) ยมมฺห โข มยำ ภควนฺตำ สรณำ คตา. อรหนฺตำ สมฺมา สมฺพุทฺธำ, ยำ ภควนฺตำ อุทฺทิสฺส ปพฺพชิตา ยสฺมิ ภควติ พฺรหฺมจริยำ จราม, ตมฺมยำ ภควนฺตำ สชมฺมำ สสงฺฆำ ยถารหำ อาโรปีเตหิ สกฺกาเรหิ อภิปูชยิตฺวา อภิวาทนำ กริมฺหา, ฯ

คำขอถึงพระรตนตรัย

พุทฺธำ สรณำ คจฺฉามิ. ธมฺมำ สรณำ คจฺฉามิ. สงฺฆำ สรณำ คจฺฉามิ.

ทุติยมฺปี พุทฺธำ สรณำ คจฺฉามิ. ทุติยมฺปี ธมฺมำ สรณำ คจฺฉามิ. ทุติยมฺปี สงฺฆำ สรณำ คจฺฉามิ.

ตติยมฺปี พุทฺธำ สรณำ คจฺฉามิ. ตติยมฺปี ธมฺมำ สรณำ คจฺฉามิ. ตติยมฺปี สงฺฆำ สรณำ คจฺฉามิ. ฯ

คำพุทธมังคลคาถา

สมฺพุทฺโธทิปทงฺเสฏฺโฐ นิสินฺโนเจว มชฺฌิเม
โกณฺฑญฺโญ ปุพฺพภาเค จ อาคเณยฺเย จ กสฺสโป
สาริปุตฺโต จ ทกฺขิเณ หรติเย อุปาลิ จ
ปจฺฉิเมปี จ อานนฺโท พายพฺเพ จ ควมฺปติ
โมคฺคลฺลาโน จ อุตฺตเร อีสาเณปี จ ราหุโล

อิเมโข มงฺคลาพุทฺธา ศพฺเพ อิธ ปติฏฺฐิตา
วนฺทิตา เต ฯ อมฺเหหิ ศกฺกาเรหิ ฯ ปูชิตา
เอเตสํ อานุภาเวน ศพฺพ โสตฺถิ ภวนฺตุ โน
อิจฺเจว มจฺจนฺ ตนมสฺส เนยฺยุ
นมสฺส มาโน รตนตฺต ยํ ยุ
ปุญฺญาภิสนฺทำ วิปุลำ อตฺถฺ
ศสฺสานุภาเวน นหตนฺตราโย ฯ

๒. ปัตติทานคาถา

ยา เทวตา ศนฺติ วิหารวาสินี. ภูเป ฆเร โพธิฆเร
ตหิ ตหิ. ตา ธมฺมทาเนน ภวนฺตุ ปูชิตา. โสตฺถิ กโรนฺ
เตธ วิหารมณฺฑเล. เถรา ฯ มชฺฌา นวกา ฯ ภิกฺขโว.
สารามิกา ทานปตี อุปาสกา. ตามา ฯ เทสา นิคมา ฯ
อิสฺสรา. ศปฺปาณภูตา สุขิตา ภวนฺตุ เต. ชลาพุชา เยปี
จอณฺฑสมฺภวา. สเสมชาตา อถโวปปาติกา. นิยฺยานิกำ
ธมฺมวรำ ปฏิจฺเจ เต. ศพฺเพปี ทุกฺขสฺส กโรนฺตุ ศงฺขยำ
ชาตุ จิรำ ศตำ ธมฺโม ธมฺมทฺธรา ฯ ปุคฺคลา. ศงฺโฆ
โหตุ สมคฺโค ว อตฺถาย ฯ หิตาย ฯ. อมฺเห รกฺขตุ
สทฺธมฺโม ศพฺเพปี ธมฺมจาริโน. วุฑฺฒิ ศมฺปาปุเณยฺยาม
ธมฺเม อริยปฺปเวทิเต. ฯ

๓. คำนมัสการพระเจดีย์

วนฺทามิ ภนฺเต เจติยํ สพฺพํ สพฺพฏฺฐาเน สาริริกธาตุ มหาโพธิ์ พุทฺธรูปํ สกรํ กายสา วาจสา มนสา เจว วนฺทาเมเต ตถาคเต สยเนอาสเน ฐาเน คมเน จาปี สพฺพทา ฯ

วนฺทามิ ภนฺเต สพฺพํ อปราธํ ขมถเม ภนฺเต มยา กตํ ปุญฺญํ สามินา อนุโมทิตพฺพํ สามินา กตํ ปุญฺญ มยฺหํ ทาตพฺพํ สาธุ สาธุ อนุโมทามิ ฯ

๔. คำนมัสการมหาสถานทั้ง ๗

ปฐมํ โพธิปลฺลงกํ ทุติยํ อานิมฺมิตฺตกํ
ตติยํ จงฺกมงฺเสฏฺฐ์ จตุตฺถ รตนฆรํ
ปญฺจมํ อชฺชปาลญฺจ มุจฺจรินทนฺฉฏฺฐมํ
สตฺตมํ ราชายตนํ อหํ วนฺทามิ ทูรโต ฯ

๕. คำนมัสการพระบาททั้ง ๕

วนฺทามิ พุทฺธํ ภวปารตินฺนํ ติโลกเกตุ ติภเวกนาถ
โย โลกเสฏฺโฐ สกลํ กิเลสํ เสตฺวา โพเธสิ ชนํ อนนฺต
ยํ นมฺมทาย นทิยา ปุลิเน จติเร ยํ สจฺจพนฺธคิริเก
สุมนาจลคฺเค ยํ ตตฺถ โยนกปุเร มุนิโนจปาทํ ตำ ปาทณฺ

ชนมหำ สิรสา นมามิ สุวนฺนมาลิเก สุวนฺนปพฺพเต สุมน-กูเต โยนกปุเร นมฺมทาย นทิยา ปญฺจปาทวรำ จำนำ อหำ วนฺทามิ ทูรโต ฯ

อิจเจว มจฺจนตนมสฺสเนยยำ นมสฺสมาโน รตนตฺตยำ ยำ ปุญฺญาภิณนฺทำ วิปุลำ อลตฺถำ ตสฺส นุภาเวน หตนฺตราโย อนนฺตยามิโว ภิกฺขเว ขยวย สงฺขารา อปฺปมาเทน สปามทถาติ ฯ

๖. คำนมัสการพระธาตุประธม

ปริมาย ทิสาย กปปนกิริสฺมิ ปพฺพเต มหากสฺสเป จีวีตำ พุทฺธอุรงฺคธาตุ สิรสา นมามิ ทกฺขินาย ทิสาย กปฺปนกิริสฺมิ ปพฺพเต มหากสฺสเป จีวีตำ พุทฺธอุรงฺคธาตุ สิรสา นมามิ ปจฺฉิมาย ทิสาย กปฺปนกิริสฺมิ ปพฺพเต มหากสฺสเป จีวีตำ พุทฺธอุรงฺคธาตุ สิรสา นมามิ อุตฺตราย ทิสาย กปฺปนกิริสฺมิ ปพฺพเต มหากสฺสเป จีวีตำ พุทฺธ อุรงฺคธาตุ สิรสา นมามิ อุทิมาย ทิสาย กปฺปนกิริสฺมิ ปพฺพเต มหากสฺสเป จีวีตำ พุทฺธอุรงฺคธาตุ สิรสา นมามิ เหฏฐิมาย ทิสาย กปฺปนกิริสฺมิ ปพฺพเต มหากสฺสเป จีวีต พุทฺธอุรงฺคธาตุ สิรสา นมามิ อุริมาย ทิสาย กปฺปนกิริสฺมิ ปพฺพเต มหากสฺสเป จีวีตำ พุทฺธอุรงฺคธาตุ สิรสา นมามิ ฯ

๗. คำถวายตัวต่อพระรตนตรัย

อชฺช อาคิ์ กตฺวา อหำ อตฺตานำ พุทฺธสฺส นิยาเทมิ
อชฺช อาคิ์ กตฺวา อหำ อตฺตานำ ธมฺมสฺส นิยาเทมิ
อชฺช อาคิ์ กตฺวา อหำ อตฺตานำ สงฺฆสฺส นิยาเทมิฯ

๘. คำขอขมาต่อพระรตนตรัย

รตนตฺตเย ปมาเทน ทฺวารตฺตเยน กตำ สพฺพำ อปราธำ ขมถ เม ภนฺเต อุกาสขมามิ ภนฺเต (ว่าสามหน)
(ถ้าแต่สองคนขึ้นไป ให้เปลี่ยน ขมถ เม เป็น ขมตุโน)

๙. คำขอขมาต่ออุปัชฌาย์ อาจารย์

(อุปัชฌาย์) อุปชฺฌาเย ปมาเทน ทฺวารตฺตเยน กต สพฺพำ อปราธำ ขมถ เม ภนฺเต ฯ (ว่าสามหน)
(อาจารย์) อาจริเยน ปมาเทน ทฺวารตฺตเยน กตำ สพฺพำ อปราธำ ขมถ เม ภนฺเต ฯ (ว่าสามหน)
(ถ้าท่านเป็นเถระ ให้ว่า มหาเถเร และถ้าผู้ขอขมาหลายคนให้เปลี่ยน ขมถ เม เป็น ขมตุ โน)

๑๐. คำขอขมาปู่ย่า ตายาย พ่อแม่ สามี พี่

(ปู่) มหาปิตริ ปมาเทน ทฺวารตฺตเยน กตำ สพฺพำ อปราธำ ขมถ เม ภนฺเต (ว่าสามหน)

(ถ้าย่าเปลี่ยน มหาบีตริ เบ็น มหามาตริ ตาให้ว่า เหมือนปู่ ยายให้ว่าเหมือนย่า ถ้าบิดาว่าบีตริ มารดาว่า มาตริ สามีว่าสามิเก พี่ชายว่าภาตริ พี่หญิงว่าภาคินิยา พเยวาชามาตร

อนึ่ง ถ้าหลายคนให้เปลี่ยน ขมถ เม เบ็น ขมตุ โน และถ้าผู้รับขมาหลายคน ก็ให้เปลี่ยนเบ็นพหุวจนะ

๑๑. คำรับขมา

อหำ ขมามิ ตุมฺหิ บี เม ขมิตพฺพำ ฯ

(ถ้าผู้รับหลายคนให้เปลี่ยน อหำ ขมามิ เบ็น มยำ ขมาม ถ้าผู้ขอขมาหลายคน ให้เปลี่ยน ตุมฺหำ บี เม เบ็น ตุมฺเหหิบี โน)

๑๒. คำผู้ขอขมาว่าตอบอีก

อุกาส ขมามิ ภนฺเต ฯ

(ถ้าหลายคนให้เปลี่ยน ขมามิ เบ็น ขมาม)

๑๓. คำอาราธนาศีลห้า

มยำ ภนฺเต วิสุ๎ ๆ รกฺขนตฺถาย ติสรเณน สห ปญฺจ สีลานิ ยาจาม ทุติยมฺปี มยำ ภนฺเต วิสุ๎ ๆ รกฺขนตฺถาย ติสรเณน สห ปญฺจสีลานิ ยาจาม ตติยมฺปี มยำ ภนฺเต

วิสุๆ รกฺขนตฺถาย ติสรเณน สห ปญฺจสีลานิ ยาจาม ฯ
(ถ้าคนเดียวว่า อหํ แทน มยํ ว่า ยาจามิ แทน ยาจาม)

๑๔. คำอาราธนาศีลอโบสถ

มยํ ภนฺเต ติสรเณน สห อฏฺฐงฺคสมนฺนาคตํ อุโปสถํ ยาจาม ทุติยมฺปี มยํ ภนฺเต ติสรเณน สห อฏฺฐงฺคสมนฺนาคตํ อุโปสถํ ยาจาม ตติยมฺปี มยํ ภนฺเต ติสรเณน สห อฏฺฐงฺคสมนฺนาคตํ อุโปสถํ ยาจาม ฯ

(ถ้ารับคนเดียวว่า อหํ แทน มยํ ว่า ยาจามิ แทน ยาจาม)

๑๕. คำสมทานศีลห้า

อิมานิ ปญฺจสิกฺขาปทานิ สมาทิยามิ (ว่าสามหน) ฯ

๑๖. คำสมาทานศีลอุโบสถ

อิมํ อฏฺฐงฺคสมนฺนาคตํ พุทฺธปญฺญตฺตํ อุโปสถํ อิมญฺจ รตฺตึ อิมญฺจ ทิวสํ สมฺมเทว อภิรกฺขิตุ สมาทิยามิ ฯ

๑๗. คำอาราธนาพระปริตต์

วิปตฺติปฏิพาหาย สพฺพสมฺปตฺติสิทฺธิยา สพฺพทุกฺขา วินาสาย ปริตฺตํ พฺรูถ มงฺคลํ

วิปตฺติปฏิพาหาย สพฺพสมฺปตฺติสิทฺธิยา สพฺพภยา วินาสาย

ปริตฺตำ พฺรูถ มงฺคลำ

วิปตฺติปฏิพาหาย สพฺพสมฺปตฺติสิทฺธิยา สพฺพโรคา วินา-
สาย ปริตฺตำ พฺรูถ มงฺคลำ

๑๘. คำอาราธนาเทศน์

พฺรหฺมา จ โลกาธิปติ สหมฺปติ กตญฺชลี อนฺธิวรำ
อยาจถ สนฺติร สนฺตาปฺปรชกฺขชาติกา เทเสตุ ธมฺมำ
อนุกมฺปิมำ ปชำ ฯ

๑๙. คำอาราธนาพาหุ

โอกาสา สนฺโน ภนฺเต ทุกฺขญฺจ วรญฺจ สธมฺมเสนา
ยาจาม อธิปสฺสติ ปติโนทานำ อนตฺตริสฺสาม ฯ

(ถ้าคนเดียวว่า ยาจามิ แทน ยาจาม ว่า อนุตฺตริสฺ
สามิ แทน อนุตฺตริสฺสาม)

๒๐. คำอาราธนาสังกาศ

อิติ สมฺมา สมฺพุทฺเธน เมสิตำ โอวาทำ จิตฺเตถ เปตฺวา
สมฺมา สมฺพุทฺเธน เอวำ กเรน ปฏิปตฺติ ปูชยา ปูชำ
กโรนฺโต น โลกิย โลกุตฺตร สมฺปตฺติ สิทฺธูยา โอกาสา
ยาราธนำ กโรมิ ฯ

(ถ้าหลายคนให้เปลี่ยน กโรมิ เป็น กโรม)

๒๑. คำอาราธนาพระอุปคุตต์

อุปคุตฺโต มหาเถโร คิชฺฌคุ สมุทฺทโย เอกมาโร เตชมาโร. .เยโย อุปคุตฺโต มหาเถโร ยำ ยำ อุปคุตฺตำ มหาเถร กายพนฺธน มรสฺสถ สพฺเพยกฺขา ปรายนฺตุ สพฺเพปีสา ปรายนฺตุ ฯ

๒๒. คำอาราธนามหาชาติ

อาทิกลฺยาณำ มชฺเฌกลฺยาณำ สาฏกำ สพฺพญชนำ เกวลปริปุณฺณำ ปริสุทฺธำ พรฺหมฺจริยำ ปกาเสถ โน โอกาสา อาราธนำ กโรมิ ฯ

(ถ้าหลายคน ให้เปลี่ยน กโรมิ เป็น กโรม)

๒๓. คำอาราธนานามมหาชาติ

ทสวเร เอกูนวีสติ ปฏิมนฺทิตา.

หิมวเน จตุตึสสตคาถา ปฏิมนฺทิตา ทานชนฺเช เทฺวสต-คาถา ปฏิมนฺทิตำ วนปเวสนำ สตปณฺณาสคาถา ปฏิมนฺทิตำ ชูชกปพฺพำ นวสตฺตติคาถา ปฏิมนฺทิตา จุลฺลวเน ปณฺจติ-สาคาถา ปฏิมนฺทิตา มหาวเน อสีติวุตฺตคาถา ปฏิมนฺทิตา กุมารปพฺพำ สตงฺคาถา ปฏิมนฺทิตำ มทฺทิปพฺพำ สมฺมทิริตำ นวุติคาถา ปฏิมนฺทิตา มหาราเช นวสฏฺฐีคาถา ปฏิมน-

ทิตฺ ฉกฺขตฺติยปพฺพ์ สตฺตติสคาถา ปฏิมนฺทิตฺ นครกณฺฑ์
นวจตฺตาพีสคาถา ปฏิมนฺทิตา โอกาสา อาราธน์ กโรม ฯ
(ถ้าว่าคนเดียวให้เปลี่ยน กโรม เป็น กโรมิ)

๒๔. คำอาราธนาแปดหมื่นสี่พันพระธรรมขันธ์

ธมฺมสงฺคณีปกรณ์ คาถา ปฏิมนฺทิตา วิภงฺคปกรณ์ คาถา ปฏิมนฺทิตา ธาตุกถา ปกรณ์ ปฏิมนฺทิตา ปุคฺคล-ปญฺญตฺติปกรณ์ คาถา ปฏิมนฺทิตา กถา วตฺถุปกรณ์ คาถา ปฏิมนฺทิตา ยมกปกรณ์ คาถา ปฏิมนฺทิตา มหาปฏ-ฐานปกรณ์ คาถา ปฏิมนฺทิตา ฯ

อุกาส พรฺหมา จ โลกาธิปติ สหมฺปติ กตญฺชลี อนธิวรฺ อยาจาถ สนฺติ ส สนฺตาปฺปรชกฺขชาติกา เทเสตุธมฺมมฺ อนุกมฺปีมฺ ปชฺ สทฺธมฺม เภริ วิเนยฺยนฺติ กายฺ สุตฺตญฺจ พนฺธโพ อภิธมฺมฺ จ มงฺอกฺโก จายโต จตุสจฺจพนฺธ์ โพถนา เย ปริสาย ผชฺ เม อุกาสา อาราธน์ กโรม ฯ
(ถ้าคนเดียวให้เปลี่ยน กโรม เป็น กโรมิ)

๒๕. คำอาราธนาเทวดา

สรชฺ สเขน์ สพนฺธุ์ นรินฺท์ ปริตฺตานุภาโว สทา รกฺขตูติ ผริตฺวาน เมตฺต์ สเมตฺตา ภทนฺตา อวิกฺขิตฺตจิตฺตา

ปริตฺตำ ภณนฺตุ สพฺเพกาเม จ รูเป คิริสิขรตเล จนฺตลิกฺเข วิมาเน ทีเป รฏฺเฐ จ คาเม ตรุวนคหเน เคหงฺคณมฺหิ เขตฺเต ภมฺมาจายนฺตุ เทวา ชลถลวิสเม ยกฺขนาคพฺพนาคา ติตฺถนฺตา สนฺติเก ยำ มุนิวรวจนำ สาธโวเม สุณนฺตุ ขมฺมสฺสวนกาโล อยมฺภทนฺตา ขมฺมสฺสวนกาโล อยมฺภทนฺตา ขมฺมสฺสวนกาโล อยมฺภทนฺตา ฯ

๒๖. คำเชิญเทวดาให้กลับ

ทุกฺขปฺปตฺตา จ นิทฺทุกฺขา ภยปฺปตฺตา จ นิพฺภยา โสกปฺปตฺตา จ นิสฺโสกา โหนฺตุ สพฺเพปี ปาณิโน เอตฺตาวตา จ อมฺเหหิ สมฺภตำ ปุญฺญสมฺปทำ สพฺเพ เทวานุโมทนฺตุ สพฺพสมฺปตฺติสิทฺธิยา ทานำ ททนฺตุ สทฺธาย สีลำ รกฺขนฺตุ สพฺพทา ภาวนาภิรตา โหนฺตุ คจฺฉนฺตุ เทวตาคตา ฯ

สพฺเพพุทฺธา พลปฺปตฺตา ปจฺเจกานญฺจ ยำ พลำ อรหนฺตานญฺจ เตเชน รกฺขำ พนฺธามิ สพฺพโส ฯ

๒๗. คำถวายทานทั่วไป

สุทินฺนำ วต เม ทานำ อาสวกฺขยาวหำ นิพฺพานำ โหตุ

(แปล) ข้าพเจ้ายินดีในทานการให้ของ ขอจงให้สำเร็จอาสวไขย์สิ้นไปแห่งเครื่องดองสันดาน นิพพานปจฺจโย โหตุ ฯ

๒๘. คำถวายทานระบุชื่อวัตถุและผู้รับ

อิมานิ มยำ ภนฺเต สปริวารานิ ปงฺสุกูลจีวรานิ ภิกฺขุสงฺฆสฺส โอโณชยาม สาธุ โน ภนฺเต สงฺโฆ อิมานิ สปริวารานิ ปฏิคฺคณฺหตุ อมฺหากำ ทีฆรตฺตำ หิตาย สุขาย ฯ

(แปล) ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอน้อมถวายผ้าบังสกุลจีวรทั้งหลาย กับทั้งบริวารเหล่านี้แก่พระสงฆ์ ขอพระสงฆ์จงรับผ้าบังสกุลจีวรทั้งหลาย กับทั้งบริวารเหล่านี้ เพื่อประโยชน์และความสุขแก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย สืบกาลนานเทอญ.

(ถ้าคนเดียวให้เปลี่ยน มยำ เป็น อหำ โอโณชยาม เป็น โอโณชยามิ อมฺหากำ เป็น อมฺหำ ถ้าของสิ่งเดียวให้เปลี่ยน อิมานิ เป็น อิมำ สปริวารานิ เป็น สปริวารำ ปงฺสุกูลจีวรานิ เป็น ปงฺสุกูลจีวรำ)

๒๙. คำถวายทานอุทิศ

อิมานิ มยำ ภนฺเต สปริวารานิ ภตฺตาหารานิ สีถวนฺตสฺส โอโณชยาม สาธุโน ภนฺเต สีถวนโต อิมานิ สปริวารานิ ปฏิคฺคณฺหาตุ ปฏิคฺเหตฺวา จ อมฺหากญฺเจว ญาตกานญฺจ มาตาปีตุ อาทีนำ อุทิสตุ ทีฆรตฺตำ หิตาย สุขาย ฯ

(แปล) ข้าแต่ท่านผู้มีศีลผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอน้อมถวายภัตตาหารทั้งหลาย กับทั้งบริวารเหล่านี้แก่ท่านผู้มีศีล ขอท่านผู้มีศีลจงรับภัตตาหารทั้งหลาย กับทั้งบริวารเหล่านี้ ครั้นรับแล้วขอท่านจงอุทิศ เพื่อประโยชน์และความสุข แก่ข้าพเจ้าทั้งหลายและญาติของข้าพเจ้าทั้งหลาย มีมารดาบิดาเป็นต้น สืบกาลนานเทอญ.

(ถ้าคนหรือวัตถุอันเดียวก็ให้เปลี่ยนเป็นเอกวจนะ เหมือนคำถวายทานระบุชื่อผู้รับ-วัตถุนั้น)

๓๐. คาถิรวจนาอุมนา

อิมินา ปุญฺญกมฺเมน อุปชฺฌายา คุณุตฺตรา อาจาริยูปการา จ มาตาปีตา จ ญาตกา (ปียา มยฺ) สุริโย จนฺทิมา ราชา คุณวนฺตา นราปี จ พฺรหฺมมารา จ อินฺทา จ โลกปาลา จ เทวตา ยโม มิตฺตา มนุสฺสา จ มชฺฌตฺตา เวริกาปี จ สพฺเพ สตฺตา สุขี โหนฺตุ ปุญฺญานิ ปกตานิ เม สุขญฺจ ติวิธํ เทนฺตุ ขิปฺปํ ปาเปถ โว มตํ อิมินา ปุญฺญกมฺเมน อิมินา อุทิเสน จ เย สนฺตาเน หินา ธมฺมา ยาว นิพฺพานโต มมํ นสฺสมฺตุ สพฺพทา เยว ยตฺถ ชาโต ภเว ภเว ยุชฺจิตฺตํ สติปญฺญา

สตฺเตโช วีริยมฺหินา มารา ตฺวมนฺตุ โนกาสํ กาตุญฺจ วีริเยสุ เม พุทฺโธ ทีปวโร นาโถ ธมฺโม นาโถ วรุตฺตโม นาโถ ปจฺเจกพุทฺโธ จ สงฺโฆ นาโถตฺตโร มมํ เต โสตฺถิ-คมานุภาเวน มาโรกาสํ ตฺวมนฺตุ มา ฯ

๓๑. คำคติธรรมดา

ชีวิตคือความฝัน สิ่งสำคัญคือเงินตรา ยอดปรารถนาคือความสุข

อยู่ก็ให้เขาว่าดี หนีก็ให้เขาเสียดาย ตายก็ให้เขาร้องไห้

ท่านจงเกิดมาเพื่อชโลก แต่อย่าเกิดมาเพื่อถ่วงโลก

ท่านยังอยู่ใดฝากรูปให้เขาเห็น แต่เมื่อท่านตายไปจะเอาอะไรให้เขาดู

ก่อนท่านจะตายไปควรท่านจะฝากอะไรไว้ให้ลูกชม แต่อย่าฝากขี้ไว้ให้หลานดม

ท่านอยู่ที่ไหนจงสร้างความดีไว้ทนน ท่านอยู่ที่ไหนอย่าขรดทนน

เมื่อใดที่มนุษย์สำคัญที่ทำกิจส่วนรวม เป็นเหมือนกิจของตนได้เมื่อนั้นโลกเจริญ

โทษของตนจงเขียนไว้ผ่าเท้า แต่โทษของคนอื่นเล่า

เขียนไว้ผ่ามือ โดกจะเจริญได้อย่างไรเล่า

คนรักรูปย่อมเสียกาย คนรักยศรักศักดิ์ใหญ่ย่อมเสียท่า คนรักแก้วแหวนเงินตรา ย่อมเสียมิตร แต่คนรักเมียย่อมเสียญาติ

ท่านอยากให้เขารัก ท่านจงรักเขาก่อน ท่านอยากได้ลูกน้อยท่านจงเอาเมียสาว ท่านอยากได้คู่รักท่านจงเรียนเสน่ห์ แต่อย่าเรียนคาถา ท่านอยากเป็นนักปราชญ์ ท่านจงเรียนวิชา ท่านอยากได้พวกปริกษาท่านจงเอาใจมิตร

รักลูกให้ท่านสอน รักเมียอย่านอนห่าง รักมิให้ก่อสร้าง รักสวรรค์นิพพานให้เดินทางศีลธรรม

ท่านจงเป็นคนทำเป็น อย่าเป็นแต่สักว่าเป็นคนทำได้

ถ้าท่านอยากมีท่านจงทนทุกข์ก่อน ถ้าท่านอยากเด็ดร้อน ท่านจงนอนให้สบาย

คบคนดีมีเสมอตัว คบคนชั่วลาภวัวเติบพา

ท่านอย่าสักแต่ว่านอนหลับฝันเห็นทรัพย์สาร ท่านจงนั่งฝันสร้างวิมานบ้างเพื่ออนาคต แต่ฝันแล้วจงทำตาม

ท่านอย่าคิดว่าชีวิตของเราแล้วแต่จะเป็นไป (แล้วแต่พรหมลิขิต) ท่านจะตกต่ำ ท่านจงตั้งจุดหมายแห่งชีวิตให้

แน่วแน่ในงานหนึ่งๆ ท่านจะเจริญ

มียาไว้หนึ่งห่อเท่ากับมีหมอไว้หนึ่งคน มีสัตราไว้หนึ่งเล่มเท่ากับมีพวกพลไว้อนันต์ มีวิชาไว้หนึ่งชั่นเท่ากับมีอาจารย์ไว้เตือนตน

เห็นเขานินทาเราอย่าพึงเสียใจ นั่นคือครูเรา ถ้าเราผิดเราจะได้กลับใหม่ ถ้าเราทำถูกเราจะรู้ว่าเขาแกล้งเรา

ผิดเป็นครูรู้เป็นอาจารย์ ท่านเป็นศิษย์ก่อน ท่านจะเป็นครูภายหลัง

ท่านจงเรียนไปเพื่อปฏิบัติงาน อย่าเรียนไปเพื่อสังหารตน

หนาคนดีกว่าหนาหญ้า แต่ถ้าหนาบ้าหนาหญ้าดีกว่าหนาคน

ท่านนอนปราสาทอย่าสำคัญว่าสมาน ท่านสูงนั้นของพ่อแม่ แต่ท่านจะรู้ได้เมื่อมีคู่ครอง ดูเรือนให้ดูครัว ดูเจ้าหัวให้ดูฐาน ดชั่วรู้ทนน

คำพูดบอกภาษา กิริยาบอกตระกูล

เห็นพระต้องเห็นมาร เห็นงานต้องเห็นหมา

งานอยู่ที่ผ ดอยู่ที่ตะ พระอยู่ที่จริง

คนพูดว่าขอพึงคนอื่นตลอดไป นั่นคือคนอ่อนแอ คน

พูดว่าเราไม่ได้อาศัยใคร นั่นคือคนเนรคุณ คนพูดว่ากิจนี้นอกจากเราคนอื่นทำไม่ได้นั่นคือคนโอ้อวด คนพูดว่าวันหน้าจึงทำงาน นั่นคือคนเกียจคร้าน คนพูดว่าวันศีลไม่มีวันเดียวนั่นคือคนประมาท

โลภะทางไปสู่เปรต—อสุรกาย โทสะ ทางไปสู่นรก โมหะ ทางไปสู่สัตว์ดิรัจฉาน ศีล๕ ทางไปสู่มนุษย์ หิริโอตตัปปะ สุตะ วิริยะ ปัญญา ทางไปสู่สวรรค์ สมถกัมมัฏฐาน ทางไปพรหมโลก อพรหมโลก วิปัสสนากัมมัฏฐาน ทางไปนิพพาน

วัดหลายสมภาร พ่อบ้านหลายคน อย่าอยู่อาศัยเนอ

กราบด้วยเบญจางคประดิษฐ์ คือ เข่าสอง ศอกสอง หน้าผากหนึ่ง ให้จดกะตาน ๆ

พระพุทธเจ้าอยู่ในครรภ์ ๑๐ เดือนจึงคลอด คลอดแล้วเดิน ๗ ก้าวพร้อมอ่านพระคาถาว่า อคฺโคห เสฏฺโฐ มสฺมิ โลกสฺส. อคฺโคหเสฏฺโฐ มสฺมิ โลกสฺส. อยมนฺติมาชาติ ปุนพฺภโว.

คลอดแล้ว ๕ วัน อสิตดาบสมาเยี่ยม ได้ ๗ วัน พระ

มารดาสวรรคต พระชนมายุได้ ๕ ปี แรกนาขวัญ พระชนมายุได้ ๗ ปี เรียนยุทธศาสตร์ และพระบิดายังชนให้สร้างสระให้ ๓ สระ อันดารดาดไปด้วยดอกอุบลสามสี พระชนมายุได้ ๑๖ ปี พระบิดาทรงขอพิมพาจากพระเจ้าสุปปพุทธมาให้เป็นภรรยา พร้อมสร้างปราสาทให้สามหลังเพื่อฤดูทั้งสาม แวดล้อมไปด้วยสนมนางหกหมื่น พระชนมายุได้ ๒๙ ปีทรงได้พระโอรส นามว่าราหุล และออกบรรพชา พระชนมายุได้ ๓๕ ปีทรงตรัสรู้พระชนมายุได้ ๓๖ ปีทรงประดิษฐานพระพุทธศาสนา ที่กรุงราชคฤห์พระชนมายุได้ ๓๘ ปีทรงเสด็จโปรดพระประยูรญาติมีพระราชบิดาเป็นประธาน ที่กรุงกบิลพัสดุ์ พระชนมายุได้ ๔๑ ปีทรงเสด็จโปรดพระมารดา ที่ชั้นดาวดึงส์ พระชนมายุได้ ๘๐ ปี ทรงให้ประชุมจตุรงค์สังฆสันนิบาต ที่เมืองเวสาลี และทรงพระปรินิพพานที่เมืองกุสินารา ทรงพระปรินิพพานล่วงได้ ๗ วัน สภัททภิกษุติเตียนพระพุทธศาสนา ล่วงได้ ๑๐๐ ปีวัชชีบุตรถะเมิดพระวินัย ล่วงได้ ๒๑๘ ปีเดียรถีย์ปลอมบวช ล่วงได้ ๒๓๔ ปีส่งพระเถระไปประกาศพระศาสนาในปัจจันตชนบท ล่วงได้ ๒๓๖ ปีพระศาสนาประดิษฐานมั่น

ในเกาะลังกา ล่วงได้ ๔๕๒ ปีจารึกอักษรลงในใบลาน ล่วงได้ ๕๐๙ ปีนางภิกษุนี้หมด ล่วงได้ ๑๐๐๐ ปีพระอรหันต์หมด ล่วงได้ ๒๐๐๐ ปีผู้ทรงพระไตรปิฎกหมด ล่วงได้ ๓๐๐๐ ปีภิกษุไม่ลงอุโบสถ ล่วงได้ ๔๐๐๐ ปีภิกษุมีจีวรไม่ครบไตร ล่วงได้ ๕๐๐๐ ปีภิกษุไม่มี เกิดอดอยาก ๗ วัน เกิดโรค ๗ วัน เกิดฆ่าฟันกัน ๗ วัน พระอัฐิมารวมกันที่ต้นโพธิแสดงมีฉัพพรรณรังสีแล้วเกิดอัคคีใหม้เป็นจุนวิจุนก็หมดศาสนา ฯ

๓๒. พุทธภาษิตทั้ง ๕

๑. อตฺตนา โจทยตฺตานํ จงเตือนตน ด้วยตนเอง ฯ

๒. สุโข ปุญฺญสฺส อุจฺจโย การสั่งสมชัน ชื่งบุญนำสุขมาให้ ฯ

๓. นิสมฺม กรณํ เสยฺโย ใคร่ครวญก่อน จึงทำ ดีกว่า ฯ

๔. สุโข ปาปสฺส อุจฺจโย การสั่งสมชัน ชื่งบาปนำทุกข์มาให้ ฯ

๕. กมฺมุนา วตฺตติ โลโก สัตว์โลก ย่อมเป็นไปตามกรรม ฯ

๓๓. คำโคลงสี่สุภาพ

คนดีดีตั้วนั้น ทำดี (จริงนา)
คนชั่วเพราะชั่วมี ทำชั่ว
ดีชั่วอยู่กับตัว เราเอง
เหตุนั้นควรรีบเร่ง ทั้งชั่วทำดี ฯ

ทุกข์จนทนกัดก้อน กินเกลือ
อย่าถากเนื้อเถือเดือดเขา ทรงกาย
ทุกข์ยากเยี่องสี่หะรัก ษายศ
โซก็อดเสาะใส่ ท้องประคองเอง ฯ

ยามสุขเขาสุขด้วย ญาติกา
ยามทุกข์ญาติละฮา ทอดทิ้ง
ยามมีญาติขอมี เหลือบ่า
ยามแต่ทุกข์เจอหน้า ญาตินั้นเป็นเขา ฯ

อาทิตย์สายแสงล้วน หาที่ (เลือกฤา)
การสอนสัตว์ปราชญ์กวี ห่อนเว้น
ตราบใดสองเชื้ออยู่ โลกนา
โลกก็ยังจะจ้า สุดแท้เจริญศรี ฯ

๙๔. คำสอนไทยกลาง

การศึกษาเป็นบ่อเกิดความรู้
ความรู้เป็นบ่อเกิดแห่งการงาน
การงานเป็นบ่อเกิดแห่งทรัพย์สิน
ทรัพย์สินเป็นบ่อเกิดแห่งความสุข
ความสุขเป็นที่สุดปรารถนา ฯ

คนดีมีรู้ตนรู้กิจตน ประกอบกิจตนด้วย
คนดีไม่ตื่นสายรักกาลไว้ ประกอบกิจตามกาล
มีลาภยศไม่ลืมตน ยามขัดสนไม่เดือดร้อน
นี่เป็นพรของคนดี ยากมีเอย ฯ

น้ำแก่งชันมีวันลง เรามีตรงลงทุกข์แน่
พระจันทร์ดับยังกลับเพ็ญ เราทุกข์เข็ญเป็นมีได้ ฯ

เกิดเป็นชายความละอายเจ้าจงมี
ความรู้ชุศักดิ์ศรีเป็นสตรีรูปเป็นทรัพย์
เป็นคนตกที่ลักลับใครจะนับว่าคนดี
เปรียบให้เห็นเช่นดอกสบาต้องตากแต่สี
กลิ่นไอไม่มีเหมือนคนทรามงามไม่ได้ ฯ

อันนารีศรีโสภาดาราโฉม
ชาติวิชาจรรยาไปก็หายชม
ถึงรูปกฎมคมกายาสวาใส
ก็หมดกลิ่นสิ้นรสหมดค่าไป
แม้นรูปชั่วตัววิการชั้นทาสา
จรรยาดีมีวิชาก็ค่าคม
เหมือนมลิผลิสมน่ารักน่าชมเอย ฯ

๓๕. คำโบราณที่ใช้บ่อยบางคำ

๑. ไปคือเผ่นอย่าไปคือเผ่น
๒. ไปให้มีหมู่อยู่ให้มีสอง
๓. นั่งให้ดีหมิ่นให้เบ่งบ่อน
๔. ร้อนกว่าไฟ
๕. โพ้โว้เพ้เว้น้ำบ่ออาบ
๖. น้ำย้อยหอยไต่
๗. น้ำขันบัวถอย
๘. หัวด้านหัวดื้อครู
๙. เว้าสักด้นความ
๑๐. ดูกเว้ายากพ่อแม่ปากเปียกดูกตาเหลือกพ่อแม่อยากอาย
๑๑. ดูกบ่อพึ่งความพ่อความแม่ผีแก่เข้าหม้อนรก พ่อแม่บ่อพึ่งความดูกความเต้าผีเบ้าจกกินตับกินไต
๑๒. เฮ็ดหยังให้มีครูกับปูให้มีวาส

๑๓. อายครูบ่อไดความรู้ อาย ชู้บ่อไดผัว

๑๔. หุ่นท้วมตอ หัวดำย่างก่อน หัวด่อนน่ำ หลัง

๑๖. รู้ก่อนเกิดเสดิดก่อนตาย

๑๗. เว้าแบ๋ะ ๆ ห่อข้าวแป ๆ

๑๘.แนวองเพ้าความเว้าฆ่าคน

๑๙. ความรู้ท้วมหัว เอาตัวไม่ รอด

๒๐. ความรู้บ่อแพ้เงินสิใช้ หากบ่อมี

๒๑. มีเงินปากได้ มีไม้เฮ็ด เฮือนงาม

๒๒. นั่งบ่อลุกสุกบ่อส่าย

๒๓. ข้าวบ่อนใด สุกไฟบ่อนใด ลุกแต่นใส่

๒๔. เฮ็ดให้สุดซุดให้เถิง

๒๕. สุกก่อนห่าม

๒๖. ฉนุก แต่ความ เล่น ความ กินบ่อท่อเผิ่น

๒๗. เผิ่นบ่อ เอ็นบ่อ ห่อน ซาน เผิ่นบ่อวานบ่อห่อนช่วย

๒๘. คนสำมะออย

๒๙. คาน เอ่นแม่ หม้ายคุ ซาด แม่ฮ้าง เสี่ยม เหี่ยน แม่ มานทาง

๓๐. งามแต่รูปจุบบ่อหอม

๓๑. มีเงินย้อน ทองแดงได้ กิน แฮงย้อนคนซีฮ้าย

๓๒. หลายแต่ชู้เมียสิซ้อนบ่อมี

๓๓. ซีร้ายซ้ำผัดตีมดเหม็น

๓๔. ข้าได้การนานได้ผล

๓๕. ข้าๆสิได้พร้าสองดวงงาม

๓๖. บักหมาเห่าเมียมิง

๓๗. ลูกเสื่อลายคือเสื่อ

๓๘. คิดต่อพี่เบื่นหิบหี่ คิดต่อ น้องเบื่นต้องค้อง คิดต่อ โดจิ่งโปโดพันผืน

๓๙. อดอยากหมากแค้นบ่ออด บ่ออยาก

๔๐. ก่องข้าวน้อยฆ่าแม่ตาย

๔๑. ตีไก่เสียด หมาตกาเสียด แฮ้ง

๔๒. กินม่ำๆ บ่อคำเบิงท้อง

๔๓. หลายขาง บอปานนอยข ความ

๔๔. นอนดึนก่อนไก่

๔๕. ดึนเดิกฉุกเช้า

๔๖. ให้ได้ผัวผู้ฮู้ให้ได้ชู้ผู้ดี

๔๗. หญิงบ่อแน่ชายหินแห่

๔๘. หญิงแต้ม น้องชาย แท้แห่ บ่อปน

๔๙. ผู้บ่าวผู้แพงผู้สาวผู้แส้

๕๐. ผู้ฮ้าย ห้ายเบ้ หูเลกอกยา ใหญ่

๕๑. กลางดึนเบื่นเหนกลางเวน เบื่นนกเค้า

๕๒. กลางดึนเบื่นควนกลางวัน เบื่นเปลว

๕๓. บ่ออู้จักแลงจักงาย

๕๔. ได้ผัวพอปานได้ข้อยได้ลูก น้อยพอปานได้นั่งเมือง

๕๕. คู่มง คู่แนน คู่หัว ผัวเมีย คู่สร้างคู่แปลง คู่บ้อยคู่แสร้ง

๕๖. ผัวหาบเมียหามผัวถ่อเมีย พาย ผัวด้ามพร้าเมียสาก กระเบี้ย

๕๗. เอาลูกไก้ไปเลี้ยงย่า พอปานเอาห่าไปใส่เฮือน

๕๘. ลูกเขยลูกขาย

๕๙. ลูกเขยเฮ็ดสิ้คายบ่อท่อลูก

ชายนอนอยู่ นั่ง

๖๐. คับกายอยู่ได้คับใจอยู่ยาก ๗๔. เห็นช้างขี้นำ

๖๑. อับอายขายหน้า ๗๕. เกาแต่ขาเผิน

๖๒. ทุกข์เกือบตายมิเกือบตาย ๗๖. ได้เต่าถมหมา

๖๓. ดีแต่ตาย เบื้นชั่วแต่ตาย ๗๗. บาดกินคือนกกางบาดย่าง

เบื้น คือนกเขา

๖๔. ตายบ่อหลับตาตายบ่อมื้น ๗๘. คนตายบ่อเน่า

ตา ๗๙. คนตับเดียว

๖๕. เกาบ่อนบ่อคัน ๘๐. คนบ่อพอบาท

๖๖. อยากงามมันง้าม ๘๑. ผ้าย้ายห่อคำ

๖๗. อยากมีหลายมันใช้อยาก ๘๒. คนบ่อมีศีลธรรม

ได้หลายมันตาย ๘๓. รู้เท้าบ่อเถิงการ

๖๘. บุ้ยบ้ายขบ่อเบ่ง ๘๔. คนแคบคนกว้าง

๖๙. เรียนนำพ่อนำครู ๘๕. คนแถลง

๗๐. อยาขฮ่าดหลงเฮือน ๘๖. ยอมแมวขาย

๗๑. ไวปากเสี่ยศีลไวลิ้นตกถก ๘๗. คนบ่อมีคุณ

๗๒. ทรัพย์ในดินสินในน้ำ ๘๘. ม้ามแปะพุง

๗๓. หาบดีกว่าคอนนอนดีกว่า ๘๙. แห้นแต่กระดูกเผิน

๙๐. พระขัดรั้ง

๙๑. คนปองกล้อง

๙๒. คนรกโลก

๙๓. อวดชิแข้ว

๙๔. คุยบ่อมีหว้าน

(คำเหล่านี้ล้วนเป็นบัญหา รวมมาพอได้คิด)

๙๕. คนผู้ดผู้งาม

๙๖. บักหมากินความคิด

๙๗. คนขี้เหนียว

๙๘. คนบ่อเบิ่งหุ่นเบิ่งปาง

๙๙. คนบ่อมีหัวใจ แตะมิใช่เท่านี้มีมากเป็นแต่

คำกลอนไทยอิสาณ

๓๖. กลอนยาก

อันว่าสงสารแสนยาก หาใส่ปากใส่ท้องแดงเข้าอยู่บ่อเซา บางผ่องเสียงถูกเต้าปู่ย่าตายาย เป็นกับตายบ่อมีวันเว้น เป็นเพราะกรรมเวรยุ้งรุงรังเต้เหลียม เทียมดังเป็นข้าใช้นอนได้บ่ออิ่มตา เป็นเพราะโมหังหุ้มตัณหาโลภาหมิ่นมันเป็นเหมิดเกลี้ยง ๆ เหมิดเสี้ยงทั่วแดน ถ้าใผความคิดสั้นบัญญาเบาใจม่อ ตัณหามันจ่องทิ่นลงหม้อแผ่นแดง ตัณหาแฮงทำให้มโนในเจ็บแสบ เทียมดังเข็มหมื่นเล่มแทงก้นเสียบสยอง ชื่อว่าโลกีย์ห้องตัณหาปองบาด มันหากอุบาทว์ ฮ้อนเดิ่นเลอยอยู่บ่อเซา ๆ

๓๗. กลอนไม่เที่ยง

ยันว่าสงสารนี้อนิจจังมันบ่อเที่ยง คือกระฮอกขังอยู่
คุมวนเลอยแลวเหลานอน มแตวนเวยนเลอยนอนตะแคง
อยู่แถ้งแหล่ง ยามมอแดงแตะมอเช้าวนเลอยอยู่ยังปี เฮา
ก็ว่าเฮาดีแล้วยามเฮายังหนุ่มแยงแว่นหัวยุ่มๆแยงแล้วเบิดบ่อ
เป็น เถิงเมื่อยามเฮาเฒ่าแยงเงาเบิ่นตาหน่าย เบิ่นมุบมุ้
มุบม้ายมีแป้วอยู่ทั่วโต เหลียวเบิ่งคอผัดเป็นเส้น เหลียว
เบิ่งสองฝ่ายแก้มหัวแย้มผัดแห่งคือ มันหากจั่งซีแล้วแนว
โลกเมืองเฮา เป็นมะลำมะลอยบ่อมียามจั่ง ๆ

๓๘. กลอนบาป

คนมีบาปไปไฮ่ให้เจ็บขา คนบาปหนาไปนาให้เจ็บท้อง
คนใจบาปเข็ญแล่นมาตำคนใจดำเข็ญแล่นมาสู่ อยู่ในบ้าน
เข็ญแล่นมาเฮียา อยู่ในเมืองเข็ญแล่นมาฮอด แม้นสิ
ไปยอดฟ้า ก็กรรมทันแก่ลงบ่อ มียังคงมั่นสิพลันเห็น แต่ความ
ชั่ว รักษาตัวไว้บ่อได้สิเฮให้อยู่คู่ยาม ทำอันใดบ่อส่ง
ด้ามก้ามโก่งกะปูปูนา มีแต่กาสีนำสุยบ่อหลีกตัวไปได้
พอสิมีกลับเสียไซ้ทำอันใดทุกข์มอด ทุกข์ตลอดฮอดเท้า
ผองเฒ่าแก่ตายนั้นแหล่ว ๆ

๓๙. กลอนบุญ

อันว่าบุญยามเช้าให้ตักบาตรหมู่จังหัน บุญกลางวัน
ให้แต่งเพลดอยค้ำ บุญยามค่ำให้เข้าวัดพังธรรม บุญ
ยามแลงให้แต่งขันธ์ดอกไม้ ยามเมื่อเดิกซักใช้ให้คิดฮ่ำ
ภาวนา อันหนึ่งยามสีนั่งให้คิดฮ่ำครองคุณ ยามสิเดินให้
คิดเถิงครองแก้ว ยามสีนอนสาแหล่วิจารณ์กายให้ถ้วนถี่
ให้คิดเถิงพุ้นพี้สาแล้วจิ่งค่อยนอน ฯ

๔๐. กลอนบาปอีก

๘๘ คนที่มีเวรแล้วตามคำพุทโธว่า ยามเมื่อมรณาหากแม่น
ดงสู่หม้ออบายพุ้นสู่คน เหลียวเบิ่งสน ๆ แน่นในอบายมวน
มาก ตามเพิ่นเชียนฝากไว้หากหลายตั๋นตั้งแต่เห็น ชุม
หนึ่งมีหมู่ฝูงเณรน้อยเหล็กแดงเสียบอยู่คอนั๋น ตั๋งบ่อได้
หลาวไว้อยู่คอ อันนี้หากแม่นสอพอเชือแนวเณรผู้ประมาท
ยามกลายลักลอบลี้หากินข้าวแก่วแกง ชุมหนึ่งมีทังเหล็ก
แดงกล้าผันหัวมักปี่นไปนั๋น บาดทั่วเนื้อหนอนซ้ำบ่นเจาะ
อันนี้กระแม่นสอพอเชือโทโสคนโกรธ เหียวเอาขวานมีด
พร้าพั๋นฆ่าหมู่ควายชุมหนึ่งมือใหญ่ด้วยประมาณท่อใบวี ตี
กันคบเลือดแดงเต็มก้าม อันนี้นามคนไบ้ถือผีแถนใหญ่

กรรมนั้นจึงส่งให้ไปเฮฮ้องอยู่อบาย ชุมหนึ่งทม ๆ ให้เอาหำ
ฮองนั่ง ก๊าก ๆ ฮ้องกองก้นนั่งหำ เพราะเฮาทำการบ้านครอง
เมืองผิดฮีด เห็นแก่เงินแตะเบียดเสียถ้ำฝ่ายวินัย เฮาหากมี
ใจเลียวคราวเป็นนายทรงที่ อคติผูกมั่นจิง พลันพ้อหน่วยอบาย
ชุมหนึ่งแซว ๆ ให้เหล็กเผาไฟคบปาก เลือดหยาดย้อยเต็ม
เนื้อทั่วโต อันหากแม่นโยโสเชื่อหญิงชาย เถียงพ่อแม่
กับทั้งแซ่ด่าเจ้าเณรน้อยต่อแถม ชุมหนึ่งแมม ๆ ครำสีดำ
หน้าก่ำ กายปอกเถียงคางเบียวแปลกคน พวกนี้เวร
เขาได้ซอกค้นฉกถ่านเอาคาม กรรมจิงตามนำติดหลักไป
บ่อมีพ้น ชุมหนึ่งฮน ๆ ตันเหล็กผันเสียบอยู่หูนั้น เหล็ก
บั้นกลิ้งดิ้งบ่อได้แต่สีตาย พวกนี้หากแม่นหูกลายแท้ยาม
ฟังธรรมบ่อดิ้งต่อ กับทั้งพ่อแม่ เอ็นได้ยินแล้ว กะบ่อ ฆาน อีก
หมู่ชุมหนึ่งนนมทั้งคมคีบถันดิ้งซอกออกมา ทั้งสบแบน
ปากยวงยาวฮ้าย พวกนี้เขาได้ผายคำสั่งเถียงความผู้ทรง
เพศ ยามเมื่อเข้าเขตกว้างเถียงเจ้าหมู่พระสงฆ์ ชุมหนึ่งเขา
เอาลงไปหม้อแล้วแทงกอผูกศอก ตันถีบหน้าสันพร้าใส่หัว
พังเสียงขัว ๆ ฮ้องคองตายลำบาก พวกนี้ทำให้ยากพี่น้อง
เที่ยวปล้นลักของ พวกหนึ่งมีทั้งทม ๆ ฮ้องเหล็กแดงเสียบ

ในเนตร์ ตาบอดซ้ำดำบ่อส่องบ่อเห็น พวกนี้เวรชายข้าว
เจือปนเมล็ดลิบ ใจอยากได้ซ่อนไว้แห่หิน กับทั้งคนชาย
บิ้นตบตาชิงหากเบ็นดังเดียวแหล่ว ชมหนึ่งปาดหนังแล้ว
ดึงถอกเมื่อเทิง เอาเกลือยบเสม้นไปตามเนื้อ พวกนี้เขา
หากเถือกบแท้ดึงหนังถูถอก เกลือเอียบซ้ำทำฮ้ายเมื่อเบ็น
ชุมหนึ่งมทงหนอนซ้ำเจาะกายใส้เบ่อย แฮ้งคาบหน้าหมา
นั้นคาบหลัง พวกนี้เขาหากตั้งเบ็นคนสาโหด เทียวหา
ลักพุทธรูปเจ้าเผาชาตุใหญ่เจดีย์ บ่อหวังเห็นจอมมุนีเมื่อ
ดุนภายสร้อย คอยแต่จมดงหม้อบ่อเงยคอพ้นออก บอก
ว่าแล้วท่อนสวรรค์พ้าแม่นบ่อเห็น ชุมหนึ่งทางขาเต้นหวาย
เคลือผูกอยู่มือนั้น ฮ้องฮ่ำไห้หวายฮ้อยอยู่คาพวกนี้เขาเอา
ใบพฤษาหล่นลงมาฮ้อย ยามเมื่อเบ็นเด็กน้อยทารกาในโลก
บาปก่อนกำต้อนแล่นเถิง ชุมหนึ่งเบ็นสัตว์ฮ้ายกายาสอง
ท่อน กายเบ็นคนหัวเหล่าเบ็นบ่างห่างเสมอแท้ดังควาย
พวกนี้เวรเขาได้ฆ่าหมู่งัวควายเอาไปขายจ่ายกินปางนั้น ชุม
หนึ่งยมภิบาลเจ้าดึงคอลงหม้อใหญ่ ปรบแล่นชนต้นไม้ดึง
ทนแก่ลง อันนี้หากแม่นหญิงทรงเลียวใจเกี่ยวกามคุณ มี
ใจสองจากผัวชมชู้ เหลียวเบิงฮูหนอนชนเต็มตัวทุกแห่ง

ฝูงหมู่แฮ้งกาใส่แซว ๆ แมลงวันเขียวแถ่นนำเป็นปุ้ม พวก
หนึ่งเป็นชุมพุ้นติดคาตากแดด พังเสียงแวด ๆ ให้คิมไงหนับ
ทำ แฮ้งกาเจาะอีกซ้ำมัดศอกให้นอนหงาย หากแม่น
ชายตอนหมูหมู่งัวควายม้า ชุมหนึ่งบ่าแบกไม้ยืนอยู่ชอน
ดอนกิ๋ม พวกนึคนอับปรี ถักพันถักไม้ ยามเมื่อไปเห็นพ้อ
เขาขันตามบ่า แบกได้แล้วเอาลหึกหนี ชุมหนึ่งเขา
ยาวชนกันหัวแตก เลือดหยาดย้อยหนอนน้อยบุ่นกาย
พวกนึเวรเขาได้ชนไก่กัดปลา หาเอางัวหม่ควายชนเล่น
เวรจิ่งนำมาต้องกรรมสนองตามใส่ มาชนกันอยู่ใต้ในหม้อ
แผ่นแดง ชุมหนึ่งปากเหมินคือดั่งแฮ้งหัวท่อภูเขา ปากนั้น
พอโหดมเข็มอ้าหากฮุนแฮงฮ้าย พวกนึเวรเขาได้เป็นคน
ตั๋วหล่าย เขาได้ทำยากินให้ลูกตายในท้อง กับทั้งหวง
แหนน้ำเวรจิ่งนำตามใส่ ชุมหนึ่งเขาเหล็กงัดปากไว้ให้กิน
แผ่นทองแดง กินท่างคอผัดซอดลงทางใด้ มีแต่เฮฮนให้ฝัง
ตับไตไส้กิเบียย หิวห่อดให้วนบ้าดั่งหมา กรรมเพราะเขา
กินเหล้าเมาสุราเป็นเหตุ ยามเมื่อเข้าเขตห้องอารามกว้าง
ปีบโฮ แม่นว่าสังฆเจ้าเทเทศน์แสดงธรรมกิ๊ด เขาบ่อ
เอาหูพังแห่งพาโดยอ้อง ชุมหนึ่งเขาจับลงใส่หม้อโพ๊ดหล่วง ๆ

ทั้งเป็น แซว ๆ เสียงเวทนาฮนฮ้อง พอคราวได้ผัดดิ้งคอดาก
แก่ ถกถอดทันผมผ้าแกไป พวกนิกรรมเพราะเขาเฉียงม้อน
เอายิดไยไหม ชุมหนึ่งปากยาวสามศอกได้ฉันท่อใบตาล
ยาวสามวาดากดินดีลาย มทังหนอนเจาะกินเหลือหลาย
อนันต์เนก ยาบ ๆ หนอนอยู่บ้อนกินฉันเวทนา พวกนิเวรเขา
ยุยงให้ผัวเมียอ้างหย่ากันแหล่ว กันได้สับส่อให้พระสงฆ์
เจ้าแตกกัน ชุมหนึ่งนนิ้วมือใหญ่เต็บมือยาวนิ้วมือท่อกล้วย
ง้าวทังเหล่าหนอนเจาะ มทังเผือแฝงผันแมลงวันเขียวนำไล่
พวกนิเวรเขาขุดแคะไง้อารามกว่างขว่างสงฆ์ กับทังกินเอา
พร้อมของสงฆ์ตังแต่ก่อน กรรมจิงนำแล่นต้อนสนองให้
บ่อใด ชุมหนึ่งพังเสียงหว่อน ๆ ให้เหล็กแดงดีปาก เลือด
ฉาบย้อยถือแส้ไล่ดี เวรเป็นเมียคราวกได้ดีผัวเหยียบย้ำ
ผัวทำผิดแต่ละน้อยกดินแท้งทับเฮือน ดินดำด้งมือบายกระ
บุงฟาด ปากเหล่าฮ้องทังบ้อยด่านำ ตาใสเสียงสบสุน
เบี้ยวใส่ ชุมหนึ่งเหวก ๆ ให้เขาะง้าวเสียบหัว ไปมิได้
ทางดินปอกใส่มิแต่ฮ้องฮ่ำให้อาหารข้าวกระบ่อมิ เป็นเพราะ
เวรแต่กเขาฮ้องชีพายสาร เอาเขาะคานด่อยดีให้หิวหญ้า
เวรจิงนำมาใช้ทีสองสนองตอบ กรรมฆ่าช้างจิงมาพ้อเพิ่น
ฆ่าโตแท้แล้ว ๆ

๔๑. กลอนบุญอีก

ชื่อว่านามบุญนั้นหากมีคุณล้านหมื่น บ่อห่อนมียากยุ้ง ยามฮ้อนได้เผิ่งเย็น คันแม่นเฮาตกใต้บุญสิแล่นมาเถิง คันแม่นเฮาตกเหนือบุญสิแล่นมาต้ำ บุญสินำเฮาขึ้นเมื่อเทิงเว็นเหว็น ฝูงหมู่เทพท่อนไท้ก็วอนเอ็นอ่าวหา ชื่อว่าทำบุญสร้างศีลทานขอบหว่าง องค์พระพุทธเจ้าก็ยอย้องว่าดี คันใผมีบุญแล้วไปใส่บ่อใดต่ำแม่นสิกำขลกดีลันหลีนคน คันแม่นตกหมู่แฮ้งดีกว่าแฮ้งทั้งหลาย คันแม่นตกหมู่กาดีกว่าทั้งค้าย ชื่อว่ามีบุญเหลือหลายอย่าแม่นสิตกต่างด้าวเวรฮ้ายก็ห่างเหิน คันเฮาตกนรกบุญสิยอเฮาหนี คันแม่นตกอเวจีบุญสิยอเฮาขึ้นเฮือนสูงเสาเสียน ให้เฮาสุขหลีนลันเสียนพันหมื่นปีแท้แล้ว ๆ

๔๒. กลอนผู้ใหญ่ดีกว่าเด็ก

ชื่อว่าจันทร์เพ็งแจ้งบ่อป่านแสงสุริเยตร์ แสงกระบองหมื่นเต้มบ่อปากแจ้งแห่งเดือน คือดังแนวเด็กน้อยบ่อปานปุนคนแก่ เด็กน้อยมีดงล้านบ่อปานเฒ่าผู้เดียว เด็กน้อยมีเงินเพียงสองสามไพก็โอ้อวด บาดผู้ใหญ่มีดงล้านก็อำไว้บ่อไซ เด็กน้อยมีความรู้สองสามความก็คุยหลีน บาดผู้

ใหญ่มีหมื่นชั้นก็ตันไว้บ่อไข เด็กน้อยเห็นแมวให้ก็หลงใหล
ตับสั้น เสือโคร่งมีหมื่นชั้นคนเฒ่ากระบ่อกลัว ผู้ใหญ่
เจ็บในเนื้อตนตัวก็อดอยู่บาดเด็กน้อยปวดท้องขผัดหูชแล่นทั่ว
เอ็นฯ

๔๓. กลอนเฒ่าบ่อดี

ชื่อว่าแนวคนเฒ่าใจเบาเคียดก็ง่าย ใจดีท่อหมากผ้าย
ใจฮ้ายท่อหมากตุม ดางเฒ่าพุมๆ บ้อยกดางคืนแต่ก่อนไก่
เว้าแต่ความขใส้ถูกหลานหล่างหน่ายสอาง ดางเฒ่าพาโด
ดันหลงหลายเป็นตาหน่าย กินหลายก็ด่าบ้อยกินน้อยก็ใส่
เวร ดางคนเป็นคนเฒ่าหัวขาวจ้อนพ้อนก็ยังลงเถาะแล่น
เชิงชู้อวดเสนห์ ดางคนฮ่มเฮ็ดนิอกระบวนสาวบ่าว กระ
ดูกสิเข้าหม้อบ่อทันรู้เมื่อคิง ดางคนพอดิงคนได้ไปมาดัน
ด้าวๆ ตาขุ่นขาวเป็นมุบมู้มุบม้ายก็กุมเว้าดั่งบ่าวสาว ดาง
คนหัวขาวแล้วแอวก็แงนดากก็แอ่น ยังลงแล่นแล่นบ่ฮ่ม
เคียงดินโต ดางคนโสดาดันหลงหลายเป็นตาหน่าย ถูก
หลานได้ห้ารมไม้ใจเฒ่าแก่บ่อเป็น ดางคนเป็นคนเฒ่า
เอาแต่หลานใส่เล่นดั่งแต่ใก่ วัดบ่อเข้าใกล้หันหน้าเข้า
บ่าคง ดางคนหลงลืมเฒ่าเมามัวว่าแต่ใดยังหนุ่ม

แยงแว่นหัวยุ้ม ๆ กุมเอ้ตั้งแต่โต ตางคนโมโห
ฮ้ายเหลือตายตั้งแต่โจ่ม บ่อทันคิดถถวนกุมต้มตั้งแต่หฉาน
ตางคนวาจาต้อนคำใด่ได้แต่ด่า หน้าบ่อทันได้ตางกุมบ้อย
แต่ก่อนงาย ตางคนเบื้นคนฮ้ายกินกอยปัอยเก่ง กินบ่อ
ปากฮ้อน ๆ ดีฮ้ายบ่อคนิง คันแม่นหฉานได้เข้าอยู่ซ้อน
เบื้นเชยสมสู่ หฉานสิยอหวดข้าวตั้งกตางหลังรองเบิ่ง ตาง
เทือปากหากคันจ้าว ๆ ยังสิฮู้เมือเซาบ่อฮู้ ตางคนเบื้นคน
เฒ่าศีลธรรมบ่อได้ฮ่ำ หาแต่สัตว์อยู่น้ำศีลสร้างบ่อคนิง
ตางคนเบื้นคนเฒ่าหัวขาวจนปากฝ่าว ศีลธรรมบ่อได้เว้า
เทียวเข้าตั้งแต่สวน ฯ

๔๔. กลอนติคนเฒ่า

คันแม่นเบื้นคนเฒ่าบ่อเข้าวัดฟังธรรม เขาสิยำเกรง
สังทือใยของน้อย เขาสิติเตียนท้วงนินทาทั้งโลกแท้แหล่ว
เขาสิว่าเฒ่าแก่แดดบ่อเหลียวเบิ่งทางคม เฒ่าแก่ดมบ่อ
เหลียวเบิ่งทางน้ำ เฒ่าปากว้ำบ่อเหลียวเบิ่งทางธรรม เฒ่า
คำม่ำบ่อเหลียวเบิ่งความฮู้ เฒ่าคู่สูบ่อคิดว่าโตสิตาย เฒ่า
พาวายบ่อคิดว่าโตสิแก่ เฒ่าปากแอ้ยู่หัวไฮ่หัวนา นโม
ตัสสะราชนากระบ่อได้ เฒ่าขี้ไฮ้หัวยุ้งสอกสอย เฒ่า

แห่งคอยเที่ยวเข้าตั้งแต่บ่ำ ให้เข้าได้สำว่าคนเฒ่าเลี้ยง
ควาย ให้เขาได้ถือว่าคนเฒ่าหลังแห้ง ให้เขาได้สำว่า
แล้งเพราะคนเฒ่าใจดำ ให้เขาได้จำนำว่าคนเฒ่าใจน้อย
ให้เขาได้บ้อยว่าคนเฒ่ามีไหว ให้เขาได้ใสไยว่าคนเฒ่า
มักได้ บาดว่าไฟสิไหม้หัวโตโลดบ่อได้คิดเบิ่ง จักหน่อย
นิเขาสิหามไปบ่าซ้าสิหันหน้าเผิ่งหยัง สิเผิ่งพ่อแอะแม่เผิ่น
ก็เหล่าตายปะ สิเผิ่งสามีภรรยาก็ไปนำบ่อได้ สิเผิ่งเขย
แอะไภ้นิเซาท่อนอย่าสิหวัง โตหากเมาแต่อุ้มกุมเอาแต่
หลานย่อน บาดห่าโตมอดเมี้ยนสิพาขินส่สวรรค์ได้บ่อ ๆ

๔๕. กลอนสอนผู้เฒ่า

คันแม่นเป็นคนเฒ่าให้เอาธรรมเป็นหมู่ ให้อยู่กับฮีด
เค้าครองเฒ่าจิ่งสิสม อย่าสิเมามัวกั้มกินกอยท้องสิเปล่า
ให้ฮีบหาข้าวไว้ยังสิได้อิ่มโดน อย่าสิโตนลงล่างเห็นทาง
บ่อตามใต่หลายท่อน ให้ฮีบขินโคกกว้างหาช้างค่าแพง
อย่าได้เมามัวดื่นนำดินให้หมองหม่น ให้ฝูงเบิ่งใกล้นดิน
นั้นจิ่งแม่นแนว แนวเฮาให้เอาแก้วศีลธรรมจิ่งสิแม่น
จิ่งสิสมผู้เฒ่าเขาเอินจิ่งสิคือ คันแม่นเฒ่าสือ ๆ บ่อเบิ่งขือ
เบิ่งขาง บาดห่าเฮือนมันหักสิเผิ่งหยังยามฮ้อน บาดห่าเฮือน

พาล้มโอย ๆ ผัดสิว่า แสนสิแผด ๆ ฮ้องอย่าคองท่อนว่าสิ
ฟัง ให้ฮีบคำดูแขัวดูคางเบิ่งแน่ คำเบิ่งใต้ขีแร้สอง
ส้วงว่าจังใด๋ ถามดูภายในท้องหลังแอวปวดบ่อ ถามดูผม
เกษเกล้าเขาเว้าว่าจังใด๋ คันแม่นเขาเว้าฮ้ายให้ฮีบหน่าย
มันสา อย่าสิซามันเลยก็ชั่งกรรมมันแหล่ว คันแม่น
เค็มที่แล้วผอมโซเหลืองหล่า ให้ฮีบหาใหม่เค้าคอยเซ้า
เผิ่งบุญเจ้าเอย ๆ

๔๖. กลอนบอกทางผ้เฒ่า

แนวผู้เฒ่ามีแต่พุทโธเบิ่นที่จังธรรมมังเบิ่นที่เผิ่ง สังฆัง
เบิ่นเส้นด้ายสิจูงชิ้นฝ่ายสู่ ทานั้งนั้นเบิ่นหัวคันใดชิ้นเมื่อ
สวรรค์เทวโลก ศีลนั้นเบิ่นไม้ค้ำบ่อมีให้ต่ำถอย ไปวัด
นั้นกระเบิ่นหนทางดี ไปมุดไปชิบวกหนองบ่อแม่นครอง
คนเฒ่า มันเบิ่นครอง.ดีกน้อยหากินเลียงพ่อแม่ โตหาก
เฒ่าแก่แล้วให้เขาเลียงตอบคุณหั่นท่อน อันว่าทางลงหม้อ
ขอทานนำไว้สาก่อน เผิ่นว่ามันเดือดฮ้อนคนเฒ่าอย่าสิไป
ท่อนา ให้ไปทางหนห้องสวรรค์ทองมันจิ่งม่วน จิ่งสิสุข
อยู่ล้วนคำฮ้อนบ่อมี แม่นสายเส้นนิรพานดวงยอด คันไผไป
ฮอดแล้วสุขล้นยิ่งประมาณ คันไผเทียวนั้นมีคุณบ่อได้ต่ำ

แม่นสิกำจั่งหม้อกระยังย้องว่างาม คันไผตามฮีดเค้าครอง
ธรรมพระเจ้ากล่าวมานี้ ไผก็ย้านแท้ ๆ กลั่วแส้ใส่หลัง
ลูกหลานยอมือไหว้วันทาทุกเช้าค่ำ คือพระสังฆเจ้าเทียว
ไหว้หน่อพุทโธนั้นแหล่ว อันนี้อย่าได้เห็นค่าเว้าของหลาน
ขมขื่นแม่เนอ คันแม่นพั้งถิแท้สิปานกลวยหมิ่นหวิแท้แหล่ว
หลานนี้เห็นคนเฒ่าหลงทางเข้าแต่บ่า หลานจิ่งหามีดพร้า
พอได้ส่อยถาง คือดังแนวคนเฒ่าตาฟางบ่อเห็นอุ่ง หลาน
จิ่งหาไม้เท้าจุงเข้าใส่ทาง ฯ

๔๗. คลอนเฒ่าบ่อมีศรัทธา

คันแม่นเอ็นไปไฮ่เฒ่านั้นไวปานกา เอ็นไปนาเฒ่านั้น
ไวปานแฮ้ง เอ็นไปป่าเฒ่านั้นไวปานติง บาดว่าทางศีล
ธรรมเฒ่าผัดเหล่าขีดล้าน ดีแต่ให้กลับบ้านเอาลูกจุงหลาน
การทางบุญผักหน่ายหนีบ่อมีเออ เอ็นไปวัดเฒ่าผัดว่าเจ็บ
หลัง คันเอ็นไปฟังธรรมผัดว่านั่งบ่อได้ คันให้ไปใส่
บาตรเฒ่าผัดว่าอยากอาย คันให้ไปจำศีลกระผัดว่าบ่อฮู้
คันให้ไปกับหมู่กระผัดว่าบ่อเคย แนวเฒ่าหากใจบ่อใส
แล้วแนวใดมีแต่ยาก บาดว่าจ่มและบ้อย แนวนั้นผัดหลีนเซา
ชื่อว่าแนวคนเฒ่าหากมีเหลือหลายอย่าง เฒ่าขี้ฮ้ายหลาย
จุ้มต่างชุมแท้แหล่ว ฯ

๔๘. กลอนคนเฒ่าใกล้ตาย

ชื่อว่าแนวคนเฒ่าคือไม้ไผ่เป็นชีย่นแหล่ว คือผีโพง ขบพราหมณ์สู่วันบ่อวายเว้น คันแม่นหัวเฮาหงอกมันบอกให้เอาตาย คันแม่นตาเฮาตายมันจ่องให้เฮาล้ม คันเถิงยามเฮาล้มมันจ่องให้หลังแงน คันเถิงยามเฮาแอนมันจ่องให้หลังจ่อง คันเฮาฮ้ายผัดเฮ็ดให้ตามัว ยามเฮาหัวผัดเฮ็ดให้ตาเบี่ยก ยามแมดงหมี่ผัดเฮ็ดให้ตาแดง ยามแมดงวันผัดเฮ็ดให้ตาจน ให้เฮามิ่นบิดได้ไปใส่บ่อเห็นฮู่ง ให้ได้จูงไม้เท้าสาแล้วจึงค่อยเซา ยามยังน้อยผัดเฮ็ดให้ขาแข็ง ยามยังแฮงผัดเฮ็ดให้ขาอ่อน เพื่อว่าทุกข์ยาก ยุ้งหมุนสี่นปี่นแปร คือดั่งแหนในน้ำไหลเวินบ่อเป็นที่ ไหลไปพุ้นไปพี้แล้วไหลเข้าใส่กัน ฯ

๔๙. กลอนติเฒ่าในเชิง

หลานบ่อติเตียน เฒ่าโซง เมืองเฮาให้หมอง หม่นดอกนา ติแต่เฒ่าเหมืองเผดบ่อฮ่อมทางดี ติแต่เฒ่าเมืองผีบ่อฮู้ครองพระเจ้า ติแต่เฒ่าเฝ้าบ้านบ่อได้ฮ่ำในครอง ติแต่เฒ่าเฝ้าเมืองบ่อได้ตรองหาฮีด ติแต่เฒ่าปากบิ่นเบ้าบี่สีซอ ติแต่เฒ่าฮองอดังงังถั่งดังหาค้อน ติแต่เฒ่าเมืองฮ้อเมืองแกวเมืองหม่านเฒ่าอยู่โซง เขตบ้านเมืองนี้ บ่อว่าสังดอกนา

อันหนึ่งแนวผู้เฒ่าเมานำใส่ไผสิอยากหัวซา แนวผู้เฒ่าเมานำนาไผก็บ่อยำย้าน แนวผู้เฒ่าขีคร้านไผก็บ่อยำแยง แนวผู้เฒ่าปากแข็งแม่นไผสิอยากพ้อ แนวผู้เฒ่าขี้ส้อไผกระบ่อเหลียวแล แนวผู้เฒ่าคอแยไผกระบ่ออยากได้ คันใจน้อยไผกระบ่ออยากเห็น คันใจหลายกระบ่ออยากนำกัน คันห่าเว้าบ่อแม่นอย่าสิเคืองนำหลังหลายเดอ คันห่าเว้าบ่อคืออย่าสิเคืองน้ำกัน หลานหากเว้าตามฮีดทำนอง บ่อใด้เอาครองเงยวครองงูมาว่า เอาแต่ครองพระเจ้ามาเว้าสู่ฟัง เอาแต่ครองคนฮู้ครองครูตั้งหมู่ ครองหมู่หมาเปรตฮ้ายหลานหล่าบ่อห่อนจาดอกนา ๆ

๕๐. กลอนตาย

อันว่าความตายนี้มีตั้งหมื่น บ่เปลี่ยนมอดิ้งทิ้นดังแต่เฮา ดิ้งให้เฮาหัวแข็งหัวค้น ดิ้งให้ทุกข์ยากลันเป็นไข้ป่วยบี ดิ้งให้มีกายเฒ่าหนังยานเนอเหยว ดิ้งให้ตายมอดเมียนสาแล้วจิ่งค่อยเซา คันแม่นเฮาตายแล้วผัดิ้งไปไว้ ๆ ไหว่ แสนสิย้องฮ่ำให้นำกันแม่นบ่อมีได้เหล่ว ชื่อว่าความตายนี้หากนำเฮาสู่บาดย่าง ไผสิถางแหกพ้าไปได้ย่อมใด่ คันแม่นทำดีไว้ตายไปสิได้เผิ่ง คันแม่นทำชั่วไว้ตายแล้วแม่นส่วนเวรเจ้าเอย ๆ

๕๑. ย่องมนุษย์

อันว่าในหนหังเมืองคนสนุกยิ่ง พวกผู้ชายผู้หญิงมี
แต่อย่างโก้ ๆ เดินผ่ายหม่ายกัน แม่นแท้เดือนสิบสองนั้น
เดือนสี่ทำบุญ แสนสนุกเมืองคนบีบโฮรำพ้อน มีทังสตร
เล่นเพลงระบำเต้ยหล่ม ชุมผู้สาวมีแต่อย่างสันก้อมกระโปง
เสื้อยกซง บาดสิดงไปผ้ายบายน้ำมันมาทาปะแป้งแยง
แว่น มีสร้อยคอสร้อยแขนดัดผมเป็นแบบครีนทาซ้ำชาดแดง
ทางผู้ชายปะแป้งแต้วก็แต่งกายา นาฬิกามาแซ็นโส่งหรั่ง
ฟรีรองเท้า เสื้อฉากสาวสุบซ้ำปากกาซิมบักอิก มีแว่นตา
สีวแล้แพรน้อยสอดคอ พอแต่เดินไปพ้อกยิมปากขานไข
พวกสุราเมรัยก็บีบโฮเฮฮ้อง บ่อมีคองเห็นหน้าทุกขตา
สนุกมาก ความลำบากบ่อคิดนาหาเล่นสดวกดี รำวงฟรี
ก็มีด้วยตีมวยรำวงมีต ปีดจำบะเบิงแจ้งแยงแต้วชันมโน ๆ

๕๒. กลอนทางไปสวรรค์

อันว่าหนทางเข้าสวรรค์ทองเทวราช ตามแต่นักปราชญ์
เจ้าจาไว้ก็หากหลาย นับแต่ยอมือไหว้พุทโธธรรมสังฆราช
เก็บดอกไม้บูชาไท้หน่อพุทโธ เอาโตเข้าภาวนาพังเทศน์
รักษาศีลบ่อเสื่อมสันผินหน้าต่อพระธรรม กับกินทานอิก

ซ้ำเสียงพ่อแม่ลุงตา ทำมรรคาคนเที่ยวผ่องยายถวายน้ำ
จัดโรงธรรมถวายแก้วทำศาลาคนพักอยู่ ของหมู่นหาก
ทางเข้าสู่สวรรค์ ข้อสำคัญใจมั่นศรัทธาธรรมตั้งเที่ยงเผดียง
คำผูกต้องกายตั้งต่อกุศล ก็จักนำตนขึ้นสวรรค์ทองก้านก่อง
จริงแล้ว ฯ

๕๓. กลอนสวรรค์

อันว่าในหนห้องสวรรค์ทองเทวราช มีแต่ปราสาทกว้าง
วิมานแก้วผ่องใส ไผได้ไปเถิงห้องสวรรค์ทองสนุกยิ่ง
พวกชายหญิงบ่อใคร่เตียงทำฮั่วไฮ่นา บ่ยได้มีหลกกล้าไถนา
ปลูกหว่าน ความขี้เกียจร่ำคาญบ่อได้มีค่อยต้องในห้อง
แห่งสวรรค์ มีแต่บรรทมชั้นเตียงทองฟูกอ่อน ๆ นอน
เตียงทองคิดอยากได้อันใดนั่นก็หลั่งมา ฝูงหมู่กาสาผ้า
แพรวารัวหราก หากแม่นของทิพย์ด้วนเสมอแท้สู่คน
สวัสดิเหลือล้นสวรรค์ทองสนุกยิ่ง พวกชาวหญิงบ่อห่อนมี
แก่เฒ่าเป็นสาวด้วนฮปเดียว บ่อห่อนเที่ยวไปพ้อความชรา
เจ็บแก่ ความอดตายบ่อหมั่นแหย่มีแท้แต่สบาย ฯ

๕๔. กลอนทางไปนิพพาน

อันว่าหนทางเข้านิพพานคดุดด่าน ต้องสังหาญเหตุ

ฮ้ายสายของจ่องใจ ตัดอาลัยลุงบ้าอาวอาว์เมียมิ่ง ตัดสิ่ง
ของเสื่อผ้าเงินแก้วลูกลุน ตัดให้ศูนย์แนวเชื่อพงษ์พันธุ์
หลานลก มีจิตใจกอบเกื้อเห็นฮ้ายผ่ายอธรรม ตัด
ให้หมดทุกก้ำสายโลกโลกิย์ บ่อยินดีอารมณ์สวยชั่วอำนวย
บ่อเพ้ม้าง นำเอาตนไปสร้างถางทางทั้งแปดที่ ความยินดี
เป็นเบื้องต้นใจมั่นต่อปลาย เอาบั้ญญาวิจารณ์ใช้ในกายา
ฮู้สว่าง รูปนามบ่อคิดค้างนิพพานได้ดั่งใจท่านเอย ฯ

๕๕ กลอนนิพพาน

อันว่าในหนห้องนิพพานทองดวงยอด ใผผ้ไปฮอดแล้ว
สุขล้นยิ่งประมาณ นิพฺพานำ ปรมำ สุขำ สุขบ่อมีพาดข้อง
หมองใจจักอย่าง สุขบ่อมีเปลี่ยนปลี่นสิ่งเดียว สุขบ่อวนมา
เกลียวกรรมเวรจักเทื่อ ผัวเมื่อแตะลูกน้อยบ่อมีซ้อยค่ากัน
บ่อห่อนมีคำส้มซมเค็มบ่อยด่า วาจาเสียงหยาบซ้าเมื่อง
นนบ่อม้ บอมคมฆ่าราวปีบ่น โจรมารบ่อห่อนพ้อการบ้าน
บ่อห่อนเห็น บ่อห่อนมีการสร้างทำนาฮั่วไฮ่ บ่อมีการใส่
ต้อนดันดุ้มสุ่มหวิง มีแต่นอนอิงแก้วรตนังอันประเสริฐ
เกิดแก่ตายบ่อได้มาใกล้ท่อธุลี นิพฺพานำ ปรมำ สุญญำ สุข
บ่อมีสายข้องสายพันธุ์ตัดขาด สุขเพราะศูนย์ชาติชั้นหัน
ปิ้นเปลี่ยนสมเจ้าเอย ฯ

๕๖ กลอนส่งท้ายถวายพร

บัดนิปริโยสานเสียงเผดียงคำเอ็นดั่ง สิได้หยุดพักยั้ง
เซาแต้มแต่งกลอน ข้าสิได้โลดย้อนทำกิจอื่นการสงฆ์
สิได้ลงทำกิจศาสนาไปหน้า การสงฆ์มาแถมซ้อนซอนคอ
จ้อยไล่ แต่งกลอนนานก็บ่อได้เพราะงานซ้อนจ่นมาด้วย
กำลังจ่น กำลังวนแล่นวุ่นหมุนบินบนกระหาย กิจตนเอง
บ่อทันได้สิทธิชัยคิอคิดว่า ทางกิจสงฆ์ก็ผัดมาจ่อหน้าหนา
ตังเข้าสู่ทาง โลดบ่อมีเมือว่างในระหว่างกิจโฮมเจ้าเอย
การเฉลยคำกลอนแต่ละตราวผัดงามซ้อน ในกลอนข้าจา
มาย้านย่อของอยู่แล้ว ย้านบ่อถึกโสตแก้วหูท่านผู้อ่านฟัง
เพราะข้าเขียนทังสพังพ้าวพังน่าการงาน ตินทานคงเสีย
เสียกกลอนบ่อสับซ้อน กับทังในตอนนันวิโยค์ทันกำลังบัน
กำลังเกิดสบันใจสันโศกตรอม ทอมท่อวันคืนโอ้คนึงนาง
น้องนุ่ง เบ็นเพื่อฝูงหมู่ข้าได้เห็นฮ้างห่างกัน ยามติกลอน
มันมาขันตันใจบ่อเห็นบ่อง คิดไปเห็นแต่หน้าน้องมาต้อง
ต่อยตำ โลดเลยเบ็นคำๆ กำๆ มัวๆ ลืมทังตัวทังนิทาน
จิตส่านสนวนวุ้น เลยบ่อสมบูรณ์ได้มโนมัยตังต่อ มีบ่อน
งอสือโง้งโงเง้ยวแต่วสน ไปเถิงปลายผังมกันบ่อทันคน

งอของเก่า คิดไปใส่เบื่นเม้า ๆ เดาต้นดั่งเสียงโหร บ่อเสี่ย
ปลายคงหายต้นประชาชนอภัยแน่ ถ้ามันแวบ่อถึกข้อของ
ท่านจงส่งพร อย่าทันพ้าวเดือดร้อนบาดเห็นบ่อนบางบก คำ
ใดดงของยอยกให้อ่าบเพี่ยงจนเกลี่ยง คำใดเอียงบ่อตาม
ข้อเดาะมาให้ข้านแน่ คำใดแบ่ให้ตมบั่นบ่อนหนานั่นเสลี่ยไป
ตัวใดตกของเขียนให้ตัวเหลือไบ่ลบไว้ต่อ ยามเมื่อไปอ่าน
พ้อย่ายอทันชื่นชม อย่าได้มีคำส้มจับไปมาอย่าคร่าแก่
ของอย่าแปลิ่มใกล้ไฟสิไหม้หมุ่นหาย ยามอ่านจบถึงของเอา
ไปไว้สิในๆ ใกล้บ่อนอยู่ ยามสิดูให้เอากระดาษน้อยฮอง
เต้วจิ่งค่อยดู มันจิ่งค่อยบ่อมู้บ่อถูเฮียติดมือ ยามสิดู
หนังสือส่วนมือให้เฮาล้าง ยามสิปลงวางนั่นของเหลียวดู
บ่อนปลงก่อน อย่าปลงใส่แดดอ้อนลมถ้าท่าฝนมันจิ่งทนไป
หน้ายามเหงามาสิได้อ่าน ตางเทือฝูงหมู่ท่านมีมารเข้าโศก
เหงา อ่านคำกลอนผัดสิหายความเศร้าโสกาวิ่งเข้าป่า
ผัดสิหัวฮ้า ๆ สิหน้าชื่นบาน ตราวไปไกลผัดสิลืมฮอดบ้าน
ตราวกันตานผัดสิลืมต้อยต่ำ อ่านทุกวันค่ำเช้าความเศร้า
แม่นบ่อมีท่านเอย

บันของกับเกียเฉลยพร่ำข้อนต่อ ไผได้มาพบพ้อกลอน

ข้าอ่านผญา ให้พากันเจริญหน้าไหลมาพรทั้งสี่ ของดี ๆ ให้แล่นเข้าของส้าย ๆ ให้ห่างเหิน ฝูงหมู่เงินคำแก้วอย่าบกบางเชินขาด ทรัพย์สินหาได้แล้วคำแก้วให้แก่นถง มีชื่อเสียงแตกบั้ง ๆ กล้าโก่งสูงศักดิ์ ติงตัวมีสมมักดั่งมโนโตแม้ง อย่าได้มีแมงต้นโกรนกลางจักอย่าง อย่าเสี่ยปลายแถะขาดข้างทางเจ้าไต่เดิน คิดทางใดก็ให้ได้เจ็นเทินเกินหมู่ฝูงเขา ดีทั้งเขาทั้งวิชาท่าทางสอางอ้อนดีทั้งสวนนา พร้อมเฮือนชานฮั้วใฮ่ ทำอันใดก็ให้ได้ผลต้นแก่บ่อไหว ฝูงแล้งท่วมทกขี้ใฮ้อย่าใกล้ผ่านพาดห ยามตาดหพังสด ถิ่นดังให้หอมอ้ม อย่าได้มีชมถิ่นยามกินหวานอร่อย แนวใดติดต่อยต้องกายเจ้าอ่อนละนวย ขอคำกอนนำชู ช่วยให้รวยมั่งมูลมี เป็นเศรษฐีนอนเตียงสั่นชารำเต้ย ให้ได้นอนเชยซ้อนหมอนบักลายพูกอ่อน ๆ นอนเทิงปราสาท เลื่อมมุงกระเบียงทาบสี หรือเมื่อจากโลกนี้ให้ชนสู่สวรรค์ ทอง ไปนิพพานบ่อนสบายหายฮ้อน อันหนึ่งพรชมนุทใขมา ข้าว่า ขอให้มาช่วยข้าเสมอด้ามดั่งกัน ทุกชาติชาตินั้น ชั่วชาติชาตินั้น เปลี่ยวชาติชาตินั้น อย่าได้ผ่านพาดเห็น ขอให้เป็นคือคำดั่งจามาแล้ว กับให้ถึงสองเฒ่ามหาคุณ

พ่อแม่ผู้เผ้นทรงหล่อเลี้ยงคนข้าให้ใหญ่มา ให้พ้นทุกข์ขัน
สู่ฟ้าพ่อแม่ทั้งสอง ให้เถิงนิรพานสู่คนสองท่าน กับให้
บรรดานยู้ชูสัตว์หมดทุกหมู่ ขอคำกลอนเข้าช่วยยู้อย่าคา
ไว้บ่อนใด์ คันแม่นสมมักได้กระสิอ่วยถวายกลอนหยุด
ทั้งพรทั้งนิพานอ่านมาสุดนี้ สวัสดิ์เซาแต้มอะแฮมคอล้อ
หยุดอ่าน—จบ ฯ

พระมหาคำผย อคคธมฺโม

หอสมุดแห่งชาติ
NATIONAL LIBRARY
หอสมุดแห่งชาติสาขานครราชสีมา

พิมพ์ที่ ร.พ. เลียงเชียง ถนนบำรุงเมือง พระนคร
นายโชซิม เจ้าของ ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา ๒๔๙๗

หอสมุดแห่งชาติ
๑๒ ก.ค.
กรมศิลปากร

พิมพ์ที่
โรงพิมพ์เลี่ยงเชียง เลขที่ ๒๐๑
เชิงสะพานเสาชิงช้า ถนนบำรุงเมือง พระนคร
นายโชชิม เจ้าของ ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา ๒๔๖๗